

Sõjaasjanduse
ajakiri

SÕDUR

Kindralstaabi
Walitsuse wälja-
anne

Ilmub kord nädalas.

<p>TOIMETUS JA TALITUS: Tallinn, Pagari tän. № 1, tuba 25-a (Sõjaministeeriumi majas). Awatud kella 8—1/2 16. Telefon 1-63 (Sõjawäe keskjaamast).</p>	<p>TELLIMISE HIND: Aastas Mk. 300 Poolaastas „ 150 Weerandaastas „ 75 Üksiknummer 15 marka.</p>	<p>KUULUTUSTE HIND:</p> <table border="0"> <tr> <td>1/1 lehekülge</td> <td>Mk 3600</td> </tr> <tr> <td>1/2 „</td> <td>„ 1800</td> </tr> <tr> <td>1/3 „</td> <td>„ 900</td> </tr> <tr> <td>1/8 „</td> <td>„ 450</td> </tr> <tr> <td>1/16 „</td> <td>„ 250</td> </tr> </table>	1/1 lehekülge	Mk 3600	1/2 „	„ 1800	1/3 „	„ 900	1/8 „	„ 450	1/16 „	„ 250
1/1 lehekülge	Mk 3600											
1/2 „	„ 1800											
1/3 „	„ 900											
1/8 „	„ 450											
1/16 „	„ 250											

Nõ. 7/8.

Laupäewal, 23. weebruaril 1924.

VI aastakäik.

S I S U: Manifest. — Riigiwanem K. Päts 50-aastane. — Kuidas Eesti wabariik wälja kuulutati. — R. T.: 24. weebruar 1919. — G. Leets: Wabadussõja päiwilt. — Sõjawäe uus worm. Ametlikud teated. — Wäljamaa sõjawäed.



Foto K. Akel.



Paraad Wabaduse platsil 24. weebruaril 1919.



MANIFEST KÕIGILE EESTIMAA RAHVASTELE.

Eesti rahvas ei ole aastasadade jooksul kaotanud tungi iseseisvuse järele. Põlvest põlve on temas kestnud salajane lootus, et hoolimata pimedast orjaõöst ja võõraste rahvaste vägivaldavalitsusest veel kord Eestis aeg tuleb, mil „kõik piirud kahel otsal lausa lõövad lõkendama“ ja et „kord Kalev koju jõuab oma lastel õnne tooma“. Nüüd on see aeg käes.

Ennekuulmata rahvaste heitlus on Vene tsaaririigi pehastanud alusteed põhjani purustanud. Üle Sarmatia legendiku laiutab end hävitav korralagedus, ähvardades oma alla mätta kõiki rahvaid, kes endise Vene riigi piirides asuvad. Lääne poolt lähenevad Saksamaa võidukad väed, et Venemaa pärandusest omale osa nõuda ja kõige pealt just Balti mere rannamaid oma alla võtta.

Sel saatustlikul tunnil on Eesti Maapäev, kui maa ja rahva seaduslik esitaja, ühemeelsele otsusele jõudes rahvavalitsuse alusel seisvate Eesti poliitiliste parteidega ja organisatsioonidega, toetades rahvaste enesemääramise õiguse peale, tarvilikuks tunnistanud Eesti maa ja rahva saatuse määramiseks järgmisi otsustavaid samme astuda: Eestimaa, tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides kuulutatakse tänasest peale iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks.

Iseseisva Eesti Vabariigi piiridesse kuuluvad: Harjumaa, Läänemaa, Järvamaa, Virumaa ühes Narva linna ja tema ümbruskonnaga, Tartumaa, Võrumaa, Viljandimaa ja Pärnumaa ühes Lääne mere saartega — Saare-, Hiiumaa- ja Muhumaaga ja teistega, kus Eesti rahvas suures enamuses põliselt asumas. Vabariigi piiride lõpulik kindlaksmääramine Lätimaa ja Vene riigi piiriäärsetes maakohtades sünnib rahvahääletamise teel, kui praegune ilmasõda lõppenud.

Eeltähendatud maakohtades on ainsamaks kõrgemaks ja korraldavaks võimuks Eesti Maapäeva poolt loodud rahvavõim Eestimaa Päästmise Komitee näol.

Kõigi naabririikide ja rahvaste vastu tahab Eesti vabariik täielikku poliitilist erapooletust pidada, ja loodab ühtlasi kindlasti, et tema erapooletus nende poolt niisama ka täieliku erapooletusega vastatakse.

Eesti sõjavägi vähendatakse selle määrani, mis sisemise korra alalhoidmiseks tarvilik. Eesti sõjamehed, kes Vene vägedes teenivad, kutsutakse koju ja demobiliseeritakse.

Kuni Eesti Asutav Kogu, kes üleüldise, otsekohe, salajase ja proportsionaalse hääletamise põhjal kokku astub, maa valitsemise korra lõpulikult kindlaks määrab, jääb kõik valitsemise ja seaduseandmise võim Eesti Maapäeva ja selle poolt loodud Eesti Ajutise Valitsuse kätte, kes oma tegevuses järgmiste juhtmõtete järele peab käima:

1. Kõik Eesti vabariigi kodanikud, usu, rahvuse ja poliitilise ilmavaate peale vaatamata, leiavad ühtlast kaitset vabariigi seaduste ja kohtute ees.

2. Vabariigi piirides elavatele rahvuslastele vähemustele, venelastele, sakslastele, rootslastele, juutidele ja teistele kindlustatakse nende rahvuskultuurilised autonoomia õigused.

3. Kõik kodaniku vabadused, sõna-, trüki-, usu-, koosolekute-, ühisuste-, liitude-, ja streikide vabadused, niisama isiku ja kodukolde puutumatus peavad kogu Eesti riigi piirides vääramata maksma seaduste alusel, mida valitsus viibimata peab välja töötama.

4. Ajutisele valitsusele tehakse ülesandeks viibimata kohtuasutusi sisse seada kodanikkude julgeoleku kaitseks. Kõik poliitilised vangid tulevad otsekohe vabastada.

5. Linna- ja maakonna-vallaomavalitsuse asutused kutsutakse viibimata oma vägivaldselt katkestatud tööd jätkama.

6. Omavalitsuse all seisev rahvamõlits tuleb avaliku korra alalhoidmiseks otsekohe elusse kutsuda, niisama ka kodanikkude enesekaitse organisatsioonid linnades ja maal.

7. Ajutisele valitsusele tehakse ülesandeks viibimata seaduse-eelnõu välja töötada maaküsimuse, töolisteküsimuse, tootlusasjanduse ja rahaasjanduse küsimuste lahendamiseks laialistel demokraatlistel alustel.

Eesti! Sa seisad lootusrikka tuleviku lävel, kus sa vabalt ja iseseisvalt oma saatust võid määrata ja juhtida! Asu ehitama oma kodu, kus kord ja õigus valitseks, et olla vääriliseks liikmeks kultuurrahvaste peres! Kõik kodumaa pojad ja tütreid, ühinegem kui üks mees kodumaa ehitamise pühas töös! Meie esivanemate higi ja veri, mis selle maa eest valatud, nõuab seda, meie järeltulevad põlved kohustavad meid selleks.

Su üle Jumal valvagu Mis ial ette võtad sa,

Ja võtku rohkest õnnista Mu kallis isamaa!

Elagu iseseisev demokraatiline Eesti vabariik! Elagu rahvaste rahu!

Tallinnas, 24. veebr. 1918.

Eesti Maapäeva Vanemate Nõukogu.

Riigiwanem K. Päts 50-aastane.

24. weebruaril s a., meie Wabariigi kuuendal aastapäeval, saab Riigiwanem K. Päts 50 aastat wanaks.

Ta on, nagu suurem osa meie awalikke tege-lasi, Wiljandimaalt pärit. Päts'i perekond on oma nime saanud Holstre wallas olevast wesiweskest, kus näljaajal leiba küpsetatud ja pätsidena rah-wale wälja jagatud, mille tagajärjel weski ise Pätsi weski nime oman-danud. K. Päts on aga sündinud Pär-numaal, Tahkuran-nas, kuhu ta wane-mad Wiljandimaalt elama asusid. Pär-rast Pärnu güm-naasiumi lõpeta-mist astus K. Päts Tartu ülikooli õigus-teaduskonda, mille ta 1898. a. kandi-daadi kraadiga lõ-petas. Ülikoolilõpe-tamise järel astus ta Pihkwas Omski rügementi, kus aasta wabatahtli-kuna reas teenis ja 1899 aastal tagawa-rawäe lipnikuna sõjateenistusest wa-banes. Pärast seda tuli ta Tallinna ja hakkas siin adwo-kaadiks. Sel alal ei töötanud ta aga rohkem kui aasta. 1901 aastal sai ta luba päewalehe „Teataja“ wäljaand-miseks. Uue lehega tuli Tallinna ka uus ja wärske elu, mis ennast kõige päält selles awaldas, et 1904 aastal Tallinna linna walimistel Eesti majaomanikud wolikogusse enamusena sisse pääsesid. K. Päts oli Tallinna esimeses Eesti enamusega linnaametis linnapää asetäitjaks.

Jõudis kätte 1905 rahutu aasta. Tallinna linna-amet seisis seltskondlise liikumise keerus ja, rah-wale tehtud ülekohtu wastu wälja astudes, sattus selleaegsete wõimudega terawasse wasturinda. Kuulutati wälja sõjaseadus. „Teataja“ suluti. Eesti tegelased wangistati. K. Päts oli sunnitud wälja-

maale põgenema, sest kodumaal mõisteti ta sõjawälja kohtu poolt surma.

Pagulased kogusid endid Schweitsi, kus esi-algne kõige käre-dam surweaeg ära oodati. Pär-rast asus K. Päts pagulasena Soome elama, kus ta kuni 1910 a. meie wennasrahwa tegelaste juu-res kindlat warjupaika leidis. Soomes elades tegi K. Päts kirjanduslist tööd, uuris mitut ühiskond

list küsimust ja toi-metas pärastpoole „Peterburi Teataja“:

1910 a. ilmus K. Päts Tallinna kohtu-wõimude ette; teda süüdistati selles, et „Teatajas“ Peterburi tööliste manifest ära oli trükitud. Kohtupalati poolt mõisteti ta selle eest üheks aastaks kind-lusesse wangi, mille ta Peterburis kuul-sas „Ristide wangi-majas“ ära istus. Sel ajal kaotas ta oma abikaasa, kes raskesti tiisikuse-haigeks oli jäänud ja Schweitsi sana-tooriumis suri.

Wangimajast wa-banedes tuli K. Päts kodumaale tagasi ja asus 1911 aasta sügisel uuesti Tal-linna elama, kust ta kuus aastat oli sunnitud ol-nud eemal elama. Siin hakkas ta wa-hepääl asutatud „Tallinna Teataja“ juhtiwaks toimetajaks. Poliitilisest tegevusest, niipalju

kui see awalikkude õiguste pääl põhjenes, ei saanud ta enam osa wõtta, sest Wene senati seletuse järel oli ta kohtuotsuse põhjal kõik poliitilised õigused kaotanud. See oli meil üks kõige raskematest ajajärgudest, ja iseäranis rõhuw oli see rewolut-sioonieelne aeg mitte küllalt usaldatutele selts-konna tegelastele.

Ilmasõja ajal kutsuti K. Päts 1916. a. tagawara lipnikuna sõjateenistusse. Ta oli Tallinnas ühes inseneri wäeosas adjutantiks, siis kindluse ehi-



tuse walitsuse juriskonsuldiks ja lõpuks Tallinna kindluse staabi mobilisatsiooni osakonna juhataja abiks. Sõjawäelaseks wõttis K. Päts elawalt osa Eesti wäeosade loomisest. Esimesel sõjawäelaste kongressil pidas ta tulise kõne sellest, et ka meie peame, kui rahwas, keda seni rõhutatud, oma õigusi teiste wabastada lubatud rahwaste kõrwal maksma panema. See kõne wõeti tormilise kiiduwaldusega Eesti sõjawäelaste poolt wastu. Ta waliti sõjawäelaste ülemkomitee liikmeks ja selle juhatajaks, wiimasena käis ta Eesti wäeosade korraldamiseks luba nõutamas Helsingis ja Peterburis kõrgemate sõjawõimude juures. Kindluse staabi teenistus tegi talle wõimalikuks mitmeski asjas Eesti sõjawäelaste kodumaale koondamise suhtes oma tutwusi ära kasutada.

Sõjawäes teenimise ajal waliti ta sõdurite poolt soldatite ja tööliste nõukogusse. Ta oli Tallinnas linnawolikogu poolt esimene walitud miilitsa- või politseiülem. Tegelikult ei saanud ta aga seda ametit pidada, sest karedam wool, Anwelt'iga eesotsas, tühistas nõukogus selle walimise. Eesti seltskondliste organisatsioonide liidu tegewusest wõttis ta nähtawal kohal osa, käis Tartus maaomawalitsuse üle läbirääkimistest osa wõtmas ja aitas sääl selleks kaasa, et Tallinnas ülesseatud nõudmine, et maaomawalitsus üle maa ühine oleks, lõpuks wastu wõeti, kuna Tartus rohkem poolehoidu oli woolul, et Tartu ise omawalitsuse kesk-asutuse lõunapoolses osa tarwis saaks. Ülemaalse rahwuslike kongressi poolt waliti K. Päts juhatajaks. Juhataja külm rahu ja kindlus aitas palju selleks kaasa, et see kongress, mille ümber lõkkeit õhutati, ilma kokkupõrgeteta lõppeda wõis. Uude awatud Maanõukogusse waliti K. Päts Järwamaa waldade esitajate poolt. Maanõukogus ei olnud K. Päts üheski erakonnas. Pärast waliti ta esimese Maawalitsuse eesistujaks. Maawalitsus oli meie walitsuse esimene kuju, nii on K. Päts meie walitsuse esimesest astmest pääle tema lähedal seisnud, teda juhtinud. Pärast enamlaste pööret kõrwaldasid Anwelt ja Kingissepp wõimu abil oma kardetawama wastase K. Päts'i näol Maawalitsusest.

Maanõukogu aeti ka enamlaste poolt laiali. K. Päts pääsis sel puhul üldisest peksmisest ainult selle tagajärjel, et lossist teise ukse kaudu lahkus ja otsekohe ärewa salga sekka ei sattunud, kus Wilms'i, Teemant'i, Tõnisonn'i ja teisi toorelt pekseti. Enamlased panid K. Päts'i korteris kolm korda läbiotsimisi toime; wiisid ta wiimaks Toompääle arestimajasse, talutasid ta tribunaali ette, kus Kingissepp prokurööri etendas ja ta töötörke eest kuuks aresti mõisteti. Kuu pärast oli uus süüdistus juba walmis mõeldud, kuid ometi läks korda, tagatiraha tribunaali sisse makstes, säält wabaks saada. Siis läks K. Päts põranda alla, kus ta ligi kolm nädalat, kuni enamlaste lahkumiseni

elas. Sel ajal waliti ta Maapäewa wanemate nõukogu ja Maawalitsuse ühise koosoleku poolt ühes J. Wilms'iga päästekomitee liikmeks. Et koosolekul korda ei läinud kedagi kolmandat selle komitee liikmeks walida, siis koopteerisid nad kolmandaks liikmeks K. Konik'u.

Päästekomitee tahtis Eesti iseseiswust wälja kuulutada Haapsalus. Sinna wõeti hädaohtlik sõit ette, kuid Saksa wäed olid juba sinna jõudnud ja ähwardawate sõjawäe riismete sunnil tuli teelt tagasi pöörduda. Sõidukatse Tartu pääseda ei läinud ka korda. Wiimaks wõidi 24. weebruaril 1918 a. Tallinnas Eesti iseseiswust wälja kuulutada Päästekomitee nimetas esimese Eesti Walitsuse koosseisu, ja sääl olid K. Päts'il pää- ja siseministri kohused täita.

Saksa okupatsiooni ajal andis K. Päts Saksa sõjawäele teada, et tema juhatusel Eesti Wabariigi Walitsus tegew on. Selle pääle tuli kõrk ja ähwardaw wastus. Kui wiimaks Saksa wõimudel siiski tarwis oli Eesti tegelasi Tallinna linnawalitsusest osa wõtma kutsuda, siis palus Saksa kindral K. Päts'i enese juure läbi rääkima. Minidigi ühes J. Wilms'i ja J. Poska'ga. Kõneldi kaua, kuid üteldi ära kindlasti ja wiisakalt okupatsiooniwõimudega koostöötamisest loodud tingimustel. Selle tagajärjed andsid ennast warsti tunda. Maal kaswas Saksa wastu meeleolu. K. Päts oli wastasrinnalise woolu keskkohaks. Tema seadis kokku Riias awaldatud wallawanimete protestikirja, tema poole pöörati igalt poolt nõu küsimustega, tema pidas kirjawahetust Wene maal wiibiwate tegelastega, kelle seas kindral Laidoner Eesti Walitsuse ametlikuks esitajaks oli. Isegi enamlastega peeti läbirääkimisi Eesti iseseiswuse tunnistamise pärast, kuid need pidasid paremaks Eestit ennem Saksa külge liita lasta, kui teda iseseiswaks Wabariigiks tunnistada.

See kirjawahetus oli wäga hädaohtlik, sest oleks see Saksa wõimude kätte puutunud, siis ei oleks mitte hääd loota olnud. Õnneks ei sattunud mitte ükski üle piiri saadetud kiri soowimata kätte. Wiimaks said Saksa wõimud päris juhulikult ühe K. Päts'i käega kirjutatud protesti otsuse kawa kätte, mis Läänemaa nõukogu tahtis oma wiimasel koosolekul wastu wõtta.

Sellest oli küllalt. Kohe arreteeriti K. Päts, teda süüdistati Saksa riigi wastu waenuliku meeleolu õhutamises ja wiidi Wene uulitsa wangimajasse, kus täistuubitud wangikambris tuli põrandal poris igasuguste wereimejate putukate seas magada. Warsti saadeti ta Tallinnast ära eemale wangilaagrisse, esiti Kuramaale, säält Minski kubermangu ja wiimaks Grodno kubermangu, kust ta pärast pooleaastast kinniolekut 17. nowembril 1918 wabaks sai. Ta sõitis Tallinna ja hakkas siin kohe Ajutise Walitsuse tegewusest osa wõtma.

Ajutise Walitsuse uuel kokkuseadel wõttis ta oma pääle pääministri ja sõjainistri kohuste täitmise. Et pääministril sel ajal wäga palju tööd oli, siis jäi tegelikult suurem osa sõjainistri tööd wiimase abi Jürine ja kindral Larka pääle. Kui Laidoner kodu naale tagasi jõudis ja Eesti wägede ülemjuhatajaks määrati, lahutati sõjainisteeriumist wägede otsekohene juhatus, ja sõjainisteerium hakkas suuremat rõhku panema wäliste abiwägede nõutamise ja seadusandliste tööde ettewalmistuse pääle. K. Päts'i osawõttel olid sõlmi-

tud kõik lepingud soomlastega, Wene Põhja korpusega, rootslaste, daanlaste, ingerlaste ja lätlastega. Pärast esimese Riigikogu kokkuastumist sai K. Päts esimeseks Eesti Riigiwanemaks, kelleks ta ligi kaks aastat oli.

1922 aasta lõpul tekkis walitsuse kriis. K. Päts lahkus walitsusest. Ta waliti siis Riigikogu esimeheks.

1923 a. suwest saadik, pärast teise Riigikogu kokkuastumist, on K. Päts teist korda Eesti Riigiwanemaks.

Kuidas Eesti Wabariik wälja kuulutati.*)

24. weebruaril pühitseme Wabariigi kuuendat aastapäewa.

Aeg tõttab palawikulise kiirusega ega anna mahti tagasi waadata. Uued sündmused, uued ülesanded, uued sihid tõusewad, kuna wanad unustusse waiuwad. Kuid siiski on iga inimese elus sündmusi, mis eriliselt tema ellu mõjunud, wana harjunud eluwiisi täiesti uutesse rööbastesse juhtinud, püüetele hoopis teise sihi annud.

Mitte ainult üksiku inimese elus ei tule niisuguseid sündmusi ette. On sündmusi, mis terresse rahwasse sügawa mulje on jätnud, mida rahwas alati meeles peab ja põlwest-põlwe edasi jutustab. Meie, eestlaste, ajaloos on niisuguseks sündmuseks Eesti Wabariigi tekkimine. Wanast wabast ajast pole meil mälestusi jäänud. Need paremad esiwanemate ajad on raske orjapõlwega kustunud! Uus koit lõi põlema orjapõlwe kadumisega, kuid päike tõusis alles siis, kui eestlased kuulutasid terwele ilmale, et nad on waba rahwas. See moment on tähtsam sündmus meie rahwa ajaloos, niiwõrd tähtis ja kallis, et meie seda meelde tuletamata ei wõi jätta.

1918 a. sündmuste ülewade.

Kurwalt algas 1918 aasta. Enamlased olid oma wõimu laiutamisega kibedasti ametis, ja kõik, mis rahwuslist iseloomu kandis, surmati armuta juba algul. Rahwajuhte ja -tegelasi wõeti kinni, ajalehed suluti, sõjawägi lõhuti, rahwa warandust rööwiti. Mitte ühtegi lootuse kiirt!

Pääle Wene märtsikuu suurt rewolutsiooni algas 1917 a. kewadel Eesti rahwusliste wäeosade loomine. 17. juunil tuli

Tallinnas kokku Eesti sõjawäelaste kongress, mis walis E. Sõjaw. Ülemkomitee. Wiimane juhtis formeerimise töid. Tal tuli lõpmata raskustega wõidelda, mida showinistiline Wene walitsus igalepoole ette weeretas. Kõigist raskustest hoolimata läks ülemkomiteel korda Eesti rahwusliste wäeosade formeerimist niikaugele wiia, et 1917 jõuluku meil juba terve diwiis sõjawäge oli. Kuid seda, mis pika waewarikka ja wäsimatu tööga kätte oli saadud, hakkasid nüüd enamlased lõhkuma.

Esimese löögi Eesti rahwuslisele liikumisele andsid enamlased, kui nad, toorest kehalist wägiwalda tarwitades, Maapäewa laiali ajasid. Maapäew oli enese Asutawa Kogu kokkuastumiseni, mis Eestimaal riiklise korra pidi kindlaks määrama, ainsaks kõrgemaks wõimukandjaks Eestis kuulutanud. Ta kutsus kõiki sõjawäelasi üles Isamaad wõõra wägiwalla wastu kaitsma. Aktiivset wäljaastumist Maapäewa kaitseks keelas meie maal olewate wene wägede rohkus. Meie rahwuslise liikumise wastu olid nad täiesti waenulikud ning ähwardasid tihti sõjariistus wälja astuda. Meie diwiis oli aga alles formeerimisel, polnud veel mehi täiel määral, ja mis pääasi — puudusid püssid ja kuulipildujad. Ka oli enamjagu sõjamehi, et maal rööwimisi ära hoida, üle maa laiali pillatud. Oma wõimetust waenlaste suure sõjariistus karja wastu tundes (mitte ainult Eesti piirides olewaid wenelasi ei tulnud arwesse wõtta, waid ka neid, kes meie piiride ligidal), ei katsunudki Eesti sõjawäe juhid poliitilisi sündmusi jõuga toetada, waid seadsid oma pääülesandeks Eestimaad rüüstamise eest hoida.

*) Kapten Rotschildi mälestuste järele.

Esimese Eesti rügemendi kindel ja mehine ülesastumine Haapsalus saarte langemise ajal oli wenelaste seas suurt aukartust äratanud, nii et mõnest Eesti rügemendi sõdurist juba jatkus, et terwet Wene kompaniid waos hoida. Igalpool, kus maal Eesti kompaniid olid, ei julgenud wenelased riisuda ega rõõwida. Eriti mõjunud Eesti rügemendi Haapsallu tulek. Rügement tuli muusikaga, kindlal sammul ja korras nagu distsiplineeritud wägi kunagi. Wenelased, kes rewolutsiooni ajal igasuguse distsipliini kaotanud, ehmatasid, arwates, et need saksa sõjawäelased on, ja põgenesid kabuhirmus raudteejaama.

Kohalikud enamlaste juhid Anwelt, Kingissepp, Pöögelmann ja Käspert algasid aktiivselt lõhkumist. Tulid kinniwõtmised, ja algas natsionaliseerimine. Möisaid hakati üle wõtma ja kutsuti Eesti sõdurid abiks. Enamlased haarasid Eesti sõduri kõige nõrgemast küljest kinni, kutsudes põlatud mõisnikkude warandust natsionaliseerima. Nii oli kõige kergem sõjawäelasi kaasa kiskuda. Kuid sel teel läks enamlastel korda ainult wähest arwu Eesti sõjamehi oma rüppe meelitada. Eestlaste wabaduspüüe oli wisa, enamlasted ei suutnud oma ilusate ja kõlawate lööksõnadega rahwast pimestada. Nähti, et Wene enamlaste kosmopolitismi programmi taga siiski terve kari wene rahwuslasi seisis. Kuiwõrd tugew oli Suur-Wene impuls enamlistes wägedes, wõib näha ühest Wene enamliste wäeosa koosoleku protokollist 19. nowembril 1917 a., kus wäeosa eestlased oma nõudmistega esinesid. Wenelased wastasid eestlaste nõudmistele päälle järgmiselt: „Poka russki kulak nad wami, wõ objasanõ jemu potshinjatsja“.

Et rahwast möllust, mis Wenemaal oodata oli, päästa, kaaluti igasuguseid wõimalusi ja tuldi otsusele, et siin wõib ainult organiseeritud jõud aidata.

Herra Pitka algatusel formeeriti, raskustega ja puudustega wõideldes, Wiljandis Eesti ratsawäe rügement, mis täitsa rahwuslisel alusel pidi seisma ja jõu kesk-kohaks kujunema. Selle seljataga pidi Maawalitsus oma katkestatud tööd jatkama.

Enamlased said juba warakult hädaohust aru. 1917 a. jõulu ja 1918 a. uue aasta wahel lõhuti nimetatud rügement enamlaste poolt. Nad olid, kui ratsarügemendist suurem osa koju puhkusele oli läinud, Wiljandisse mitusada wenelast toonud ja ähwardasid terve diwiisi tuua (korraldusi oli selleks juba tehtud), kui järele jäänud 70 ratsameest oma sõjariistu ära

ei anna ja laiali ei lähe. Ratsarügement läks laiali, jättes oma laenatud hobused ja sõjariistad enamlastele.

Wabariigi loomise mõtte tekkimine.

Nõnda kadus ka wiimne lootus awaliku jõu organiseerimise pääle. Kuid tung wabaduse poole oli suur.

Kitsam ringkond agaramaid sõjawäelasi ja seltskonnategelasi algas põranda all uut tööd. Kui seniajani weel kõneldi föderatsioonist Wenemaaga, isegi weel rahwuslisesest autonoomiast, wõeti nüüd täiesti uus siht: Eesti peab iseseiswaks wabariigiks kujunema. Agaralt hakati igal wõimalikul juhusel uut sihti propageerima. Ajalehtedes algas kihutustöö. Juba astus terve rida Eesti sõjawäelasi Eesti Asutawa Kogu walimistel kandidaatide nimekirjaga „Sõjawäelaste Eesti iseseiswuse liit“ awalikult wälja. Ühtlasi algas põrandaalune jõu organiseerimine.

Sw. kongressid jaanuaris.

Jaanuaris kutsuti Tallinnas kokku II Eesti sõjawäelaste kongress. Enamlased lootsid kongressil enamuse saada, et siis kongressi otsusega Eesti rahwuslist sõjawäge ümber luua internatsionaalseks sotsialistlikuks sõjawäeks. Kingissepp tahtis rahwuslisel alusel kokkukutsutud kongressi abil sotsialistlikku wäge luua. Sündmused wõtsid aga teise kuju, ja kongressil wõeti otsus wastu, mille järele Eesti peab iseseiswaks töö-wabariigiks wälja kuulutatud saama. Kongressi otsus wõeti päältkuulajate poolt kauakestwate ja waljude kiiduwaldustega wastu.

Enamlased nägid, et rahwustunne ja wabadustung rahwas kiirelt kaswab, ja nüüd algas Eesti wäeosade halastamatu lõhkumine. Peeti kinni warustust, raha jne. Weel ei olnud enamlasted nii tugewad, et oleks julgenud Eesti rügementi otsekohe laiali ajada. Toetudes Wene wägedele, hakkasid enamlasted sotsialistlikku sõjawäge looma. Kongressil nägid enamlasted, et Eesti sõjawäelaste keskel siiski teataw protsent enamlasti on, ehk wähemalt neid, kes walmis enamlastust toetama. Ka oli teada, et enamlaste wastastelt niipea aktiivset wäljaastumist oodata ei ole.

13. ja 14. jaan. oli Tallinna Toompää lossi enamlaste sõjawäelaste kongress kokku kutsutud. Otsustati sotsialistlikke rügemente asutada ja kõik teised wäeosad likwideerida. Jaanuari wiimastel päewadel asutati sotsialistlik rügement, kuhu astus

umbes 200—300 Eesti sõdurit, pääle nende hulk töölisi ja punakaartlasi, kes esimest korda elus püssi kätte wõtsid. Sisseastujatele lubati kõrget kuupalka (wist 300 kerenski rubla), söök, riided jne.

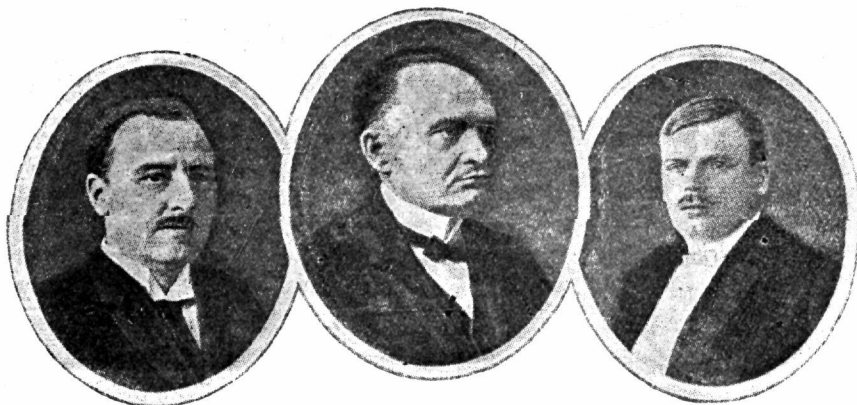
Enamlased tegid ka ohwitseridele ettepaneku nende teenistusse astuda. Pääle mõne üksiku, needki kõhuküsimuse pärast, ei wõtnud ohwitserid kutset wastu.

Enamlased wõimul.

20. jaanuaril tunnistas Eesti töörahwa ja sõjawäelaste nõukogu, et Eesti sotsialistlik sõjawäelaste nõukogu on ainus asutus Eestis, kel õigus Eesti sõjawäe osasid formeerida, ja käskis kõigil teistel asutustel, nagu ülemkomiteedel, malewate büroodel jne., oma tegewuse lõpetada.

kinni wõtnud, kes üle jää tahtnud sakslaste juure sõita. Üürimisel selgus, et kohalik saksa aadel oli saatnud Saksa ülemjuhatusesse poole saatkonna, kes pidi paluma, et Saksa wäed wõimalikult rutem Eestimaa okupeeriksid ja rahwa enamlaste terrori alt wabastaksid, kusjuures sakslased Eesti rahwa nimel tahtsid talitada. Saadikute käest leiti walge paber, mille pääle nägematu tindiga kutse oli kirjutatud. Rügemendi kommissaril läks korda mõnda dokumenti loetawaks teha, ja siis selgus, et terve rida aadeli esitajaid ja kirikuõpetajaid Eesti rahwa nimel kutsele alla olid kirjutanud. Kohalikud sakslased olid ka Eesti tegelastele ettepaneku teinud nende kutsega ühineda ja kaasa sõita, kuid eestlaste poolt ei wõetud ettepanekut wastu. Veel

Eesti Päästekomitee.



K. Konik

K. Päts.

Jüri Wilms f.

Kõigest hoolimata jatkas ülemkomitee oma tööd. Kuid ühel päewal ilmus sõjariistus enamlaste salk, piiras maja sisse ning wõttis waranduse ja aktid oma kätte. Komitee ruumidesse paigutati Eesti sotsialistiline sõjawäelaste komitee. Tallinna 3. Eesti rügement oli juba lagunenu. Osa meeskonnast oli koju läinud, osa sotsialistlikku rügementi astunud, osa oli oma ette, ei tunnistanud ühtegi ülemust ega poliitilist woolu, waid elas kui kari koos. Tal polnud kuhugile minna, kroonu toitit teda weel. Warsti wõeti ka diwiisi staap üle ja seega oli Eesti sõjawäe juhtimise aparaadile lõpp tehtud. Üksikud wäeosad, nagu 1., 2. ja 4. rügement, suurtüki brigaad ja tagawara rügement, elasid weel edasi, kuid igaüks oma ette.

Umbes samal ajal teatati 1. Eesti rügemen dist Haapsalus, et rügemendi wahi postid olla merel paar meest hobusega

saadi teada, et mitu saatkonda olla teele saadetud, kui üks wahtide kätte peaks langema, õnnestab teistel siiski läbi pääseda. Nii wist ka sündiski, sest pole kuulda olnud, et teisi oleks tabatud. Hiljem aga nähti saksa sõjawäes aadeli esitajaid, kes saksa wägedele teed juhataksid ja tõlki deks olid.

Rügemendi kommissar Jaanus teatas sündmusest Tallinna ja saatis wangistatud saatkonna enamlaste kätte. Selle pääle kuulutasid enamlased kõik mõisnikud linnu priiks. Igasugused koosolekud keelati ära, ajalehed pandi kinni, ei tohtinud öösel linnas ilma sellekohase loata liikuda. Üle terve maa, Tallinnas, Tartus, Walgas ja mujal wõeti kinni üle 700 mõisnikusoost isiku, sääl hulgas naisi, wäikesi sülelapsi ja wanu rauke. Kõik kinniwõetud paigutati Tallinna, elewatori ja Toomkooli turnisaali. Hiljem koondati kõik kinniwõetud

Kopli uulitsale merewäe kasarmutesse. Ka Eesti tegelasi taheti kinni wõtta, kuid enamasti olid kõik juba peitu pugunud — kes maale, kes vähem tuntud tuttawa juure. Siiski oli kinniwõetute hulgas ka Eesti tegelasi.

Teiselt poolt oldi kõwasti ametis, et organiseerida jõude enamlaste wastu väljastamiseks. Organisatsiooni asukohaks oli kpt. Rotschild'i korter, kes organiseerimist juhatas ja Maawalitsuse Wanemate nõukoguga alalises kontaktis seisis. Kõik kawatsused ja ettewalmistused teostati Wanemate nõukogu nõusolekul. Kapten Rotschild'i korteri pääl elas enamlane Wöölmann, kes tol korral Tallinna linna-

sakslased, Dr. Middendorff, Sivers, Eggers ja teised, kes wangide saatuse pärast nõu pidama ja oma abi pakkuma olid tulnud, jällegi omaette. Kõige kaugemal, tagumises toas, istus aga hra Pitka mahaaetud habemega ja pügatud juustega, nagu pilt tema „Sõjamälestustes“ teda kujutab.

Saadi teada, et enamlased wangistatuid merewäe kasarmutes kaunis nõrgalt walwawad. Hra Naaris oli umbes 40 Kalewi seltsi liiget organiseerinud, kes enamasti kõik laskerijastadega warustatud olid, ja tegi järgmise ettepaneku. Südaööl, määratud kella ajal piirawad kalewlased merewäe kasarmud sisse, tungiwad wahipostidele kallale, wõtawad neilt sõjariistad,



Esimene üldine Eesti sõjawäelaste kongress Tallinnas 18. juunil 1917.

walitsuses teenis. Hra Weiler ütleb oma mälestustes, et tema, kapten Rotschild'i juure tulles, koja uksele Wöölmann'iga tihti wastamisi juhtunud. Hoolimata sellest, et tema sõduri riides, olla hra Wöölmann tema siiski ära tunnud, teretamiseks isegi kätt pakkunud. Hra Wöölmann'i juures elas ka weel fanaatiline enamlane, prl. Elsa Lell. Kuid hoolimata sellest oli kapten Rotschild'i korter nagu staap. Inimesed käisid sääl hommikust õhtuni. Sääl käisid koos mitmete poliitiliste woolude esitajad, et nõu pidada, kuidas enamlastele kallale tungida, kõige päält aga kuidas takistada, et wangistatud isikuid Eestimaalt kaugemale ei wiidaks (oli kuulda, et enamlased kawatsewad kõik kinniwõetud Siberisse saata). Iga rühm katsus nägematu, omaette olla. Eesti sõjawäelased, Fiskar, Tõnishof ja teised, kes agaralt organiseerimise tööst osa wõtsid, olid omaette toas,

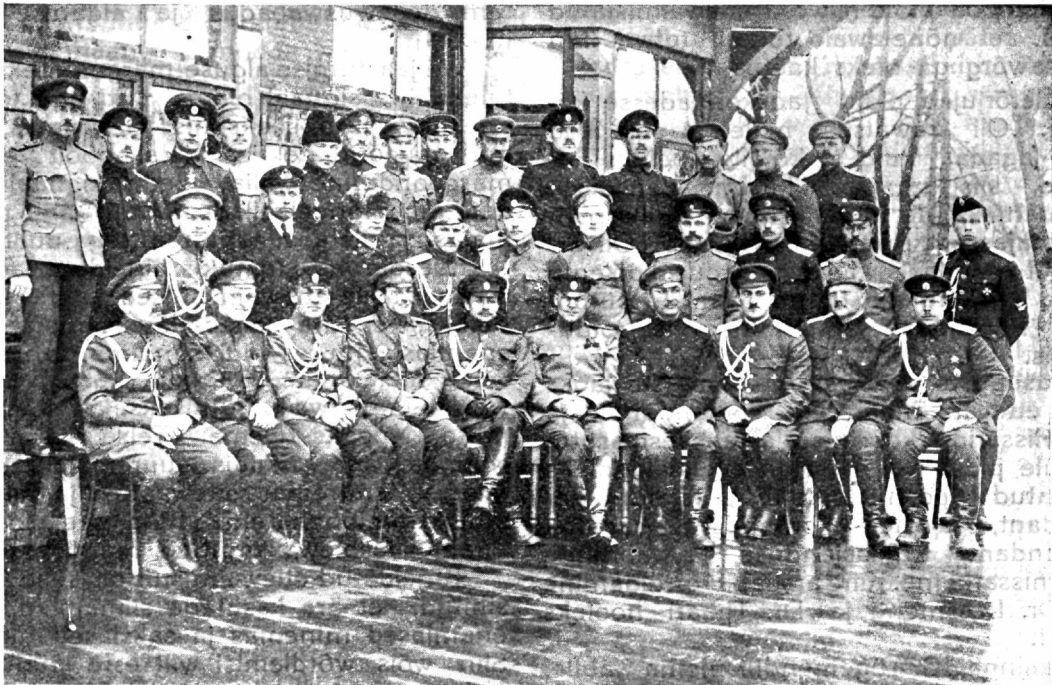
wangistawad neid, wõtawad telefoni walwe alla. Sel ajal toimetawad teised wangistatud välja. Sakslased pidid walwel olema. Ka pidid neil hobused käepärast olema, et wanu inimesi, kes käia poleks jaksanud, edasi toimetada. Et mitte liig palju hobuseid ei koguks, pidid muud kinniwõetud jala minema. Päärõhku tuli panna selle pääle, et inimesed, wõimalikult vähem Kopli uulitsat tarwitades, igalepoole laiali läheksid. Sakslastel olgu kawa välja töötatud, kuidas peitu pugeda. Kümne minuti jooksul olgu kõik maja lähedusest kadunud.

Sakslased kaalusid wõimalusi. Esialgu olid nad kawa poolt. Hiljem aga jõudsid nad arwamisele, et ka niisugusel korral, kui kõik õnnestab, ei saa nad oma sugulasi nii ära peita, et enamlased neid uuesti kinni ei saaks wõtta. Ka kartsid nad, et teistkordse wangistamise järele wangide saatuse weel kurwemaks muutub.

Ka oleks raske olnud wanemate inimestega kiirelt edasi liikuda. Wiimaste seas olla palju niisuguseid, kes sugugi käia ei jaksanud. Seepärast palusid sakslased kawatsusest loobuda ja, kui wõimalik, teisi teid otsida, kuidas wangistatute ärasaatmist takistada.

Oli arwata, et aadeli abisaamise palwe Saksa wäejuhatusese poolt tähelepanemata ei jää ja et, kui lumesademed ja jää Muhu wäinas seda lubawad, siis saksa wäed katsuwad Eestimaad okupeerida. Kui meie ei tahtnud Saksamaa prowintsiks saada, siis pidime enamlased minema kihutama

ja algas liikmete kogumine. Jaoskondade juhtideks olid: I-ses hra Saarepera, II-s hra Sitska, III-s hra Niggol, IV-s hra v. Wilken, V-s hra Lepa ja VI-s hra Kabler. Jaoskondade juhid walisid oma endistest jaoskonna liikmetest wälja kõige ustawamad mehed ja katusid ka uusi jõude juure koguda. Enamasti olid kõigil liikmetel laskeriistadeks rewolwrid. Kel seda ei olnud, katsus enesele tuttawate kaudu muretseda. Wõrdlemisi ruttu ja hästi organiseeriti III ja IV jaoskond. Kolmandasse jaoskonda oli hra Niggol'i agaral ja energilisel eestwõttel suur hulk



Eesti Sõjawäe Staap 24. weebruaril 1918.

ja endid iseseiswaks kuulutama. Ja seepärast rakendati kõik jõud tööle, et enamlaste wastu wäljaastumist korraldada.

Kõige päält tuli omakaitse, mille enamlased detsembris 1917 a. laiali olid ajanud, kui kõige ustawam organisatsioon, uuesti jalule seada. Omakaitse oli omal ajal hra Pitka poolt organiseeritud, ja seepärast tundis tema ka kõiki organisatsiooni endisi liikmeid. Temale aitas kaasa omakaitse endine seksetäär hra Pachel, jaoskondade endisi juhte üles otsides ja neid tööle wirgutades. Agaralt wõttis sellest tööst osa hra J. Naaris. Tema wõis wabalt liikuda. Enamlastel polnud weel põhjust teda kahtlustada. Warsti olid juhid leitud

ustawaid liikmeid kogunud, kes oma jaoskonna raioonideks jaotasid, igaleülele eri-ülesande määrates. Neljandas jaoskonnas olid omakaitse tuumaks Lutheri wabriku ametnikud, tuletõrjujad ja arukamad töölised. Wõrdlemisi ruttu oli see jaoskond organiseeritud. Warsti jõudsid ka teised jaoskonnad järele, ja terve omakaitse oli põranda all uuesti organiseeritud.

Pääle omakaitse organiseeriti hra Naarise poolt umbes poolsada Kalewi seltsi sportlast, kõik julged ja distsiplineeritud mehed. Tallinna reaalkooli wõimlemise õpetaja Õunapuu oli kooli wanematest õpilastest, arwult 20—30 meest, julge ja ettewõtliku salgakese koondanud. Sakslased

arwasid, et eestlasi umbes 50 hästi varustatud nooremehetega võiksid toetada. Hra Naaris astus ühendusse veel mitmesuguste seltskondlike organisatsioonidega, kes ülesastumist jõudumööda pidid toetama või vähemalt korrapidamisel abiks olema. Muu seas olid ka Estoonia näitlejad oma kaasabi lubanud. Kõik linna organisatsioonid koondati hra Naarise juhatause alla.

Kerenskiaegsele Tallinna miilitsa ülemale, hra Hellat'ile, tehti ülesandeks wanad militsionärid salaja kokku kutsuda, neid sõjariistadega ja tundemärkidega varustada ja neile korrapidamine ette ära määrata. Eeltööd pidid niivõrd ettevalmistatud olema, et nõuetaval tunnil terve linn miilitsawõrguga oleks kaetud.

Tuletõrjujad pidid jaoskondadesse koguma. Oli kawatus neile ka sõjariistu välja jagada, kuid et kõigile poleks jatkunud, siis jäi see küsimus lahtiseks. Wabatahtlike tuletõrjujate selts pani priitsimajasse kōwendatud walwe. Oli arwata, et enamlased katsuwad ladusid põlema panna ehk tulega muud paanikat sünnitada. Priitsimajas seisis mitu priitsi sõiduwalmis.

Igasuguste awalikkude asutuste jaoks olid ette ära määratud komandandid ja kommissarid, kes enamlaste käest asutused üle pidid wõtma. Nõnda olid kindlaks määratud: posti-telegraafi ja telefoni komandant, raudtee komandant, sadama komandant, trükiasjanduse ja wabrikute jkommissarid jne. Kiire arstiabi korraldamine oli Dr. Leesmenti ja Dr. Thaari hooleks äetud.

Tallinna 3. rügemendi ülema abile, polkownik Kann'ile, tehti ülesandeks, niipea kui pööre sündinud, endised ohwitserid ja sõdurid kokku kutsuda ja rügement uuesti kokku seada.

Algul oli veel kawatus väljaastumiseks täit sõjawäelist jõudu ära kasutada, missugune siis terve pöörde tsentrumiks oleks jäänud. 1. Eesti rüg. oli üks kompanii korrapidamiseks kitsarööpaliste jaamade pääle Tallinnast — Pärnuni ära jaotatud. Kompanii ise asus korteris Tallinnas, Lutheri wabriku ruumides. Kompanii ülem, kapten Poopuu, oli kompaniis korra hää hoidnud. Väljaastumise päewal pidid kõik jaamadesse laiali jaotatud sõdurid reisijate rongiga Tallinna tulema ning väljaastumist alustama. Neile pidi abiks tulema Haapsalust 1. rügemendi kuulipildujate komand. Kuid asjaolud kujunesid teisiti. Nädal warer oli kapten Poopuu ühes kindral Tõ-

nisson'iga, rittmeister Jonson'iga ja hra Pitka noorema pojaga kinni wõetud. Kompanii ei saanud enam niisugusel kujul pöördest osa wõtta, kuidas alguses ette oli nähtud. Haapsalust aga ei saanud kuulipildujate komand tulla. Sakslased olid juba sinna sisse tulnud. Eesti rügemendi osad ei saanud säält enam ära minna. Et sündmuste kohta kursis olla ja enamlaste tegusid jälgida, oli wastuluure loodud. Wiimane töötas wõrdlemisi hästi. Meie olime alati enamlaste kawatsustest informeeritud. Igasugused wõimalused olid läbi kaalutud ja läbi harutatud, seepärast jäeti igale rühmale ja üksikutele isikutele kõige suurem tegewuswabadus ja algatuse wõimalus.

Wäljaastumise alguse märguandeks pidi tulekahju signaal olema. Et aga tõelise tulekahju puhul eksimist ei sünniks, töötati tuletõrjujate esitajate poolt eriline märguandmine välja. Seda signaali pidi antama signaalkellade wõrgu abil priitsimajast ja siis pasunapuhumisega uulitsatel.

Käesolewas kirjatükis kirjeldatawad kawatsused ja ettevalmistused olid sihitud selleks, et ära kasutada segadust, mis enamlaste juures pidi sündima, kui saksa wäed meie maale tulewad. Pääte selle oli veel teine kawa juhtumiseks, kui sakslased mitte ei peaks tulema. Teise kawa läbiwiimine aga nõudis suuremaid ettevalmistusi, suuremat ettewaatust ja oli igapidi suurejoonelisem. Kuid see ei kuulu enam käesolewa kirjutuse raamidesse.

Kirjeldatud ettevalmistus oli selle poole sihitud, et ära kasutada silmapilku, kus enamlased minemas ja sakslased tulemas. Siin wõis wõrdlemisi wäikeste jõududega walitsuse oma kätte wõtta ja iseseiswalt walitseda.

Umbes nädal aega enne ajaloolist päewa saadi Eesti rügemendis Haapsalus Hiiumaalt teateid, et sakslased olla teatud päewaks Heinastesse küüthobuseid nõudnud, et küüdimeestel olgu wiie päewa moon kaasas. Heinastest pidi siis Wormsi poole sõidetama. Oli selge, et järgmise wiie päewa jooksul sakslased Haapsalus saawad olema.

Wajadus iseseiswuse wäljakuulutamise järele.

1. Eesti rügemendi ülem kolonel Põdder kutsus ohwitserid nõupidamisele. Otsustati sakslastega sõjategewust mitte alata ja, toetades Maapäewa otsusele, end iseseiswa ja erapooletu riigi sõjawäeks tunnistada. Arwati, et sellest weel wähe on,

et sakslased seda arwesse ei wõta ja et seepärast tarwis on iseseiswus wälja kuulutada. Et aga Tallinnas seda weel wõimalik polnud teha, otsustati Maapäewa Wanemate nõukogu Haapsallu kutsuda, kus siis Wabariigi wäljakuulutamine wõiks sündida. Tallinna saadeti weduriga saatkond, kes kawatsuse Wanemate nõukogule edasi pidi andma.

Koha otsimine iseseiswuse wäljakuulutamiseks.

Wanemate nõukogu tegi otsuseks, et waja Haapsallu sõita. Sõitjateks määrati K. Päts, J. Wilms ja A. Saar. Kaasa sõitis weel hra Juhtund. Automobiilidega sõideti Baltiski maanteed mööda Haapsalu poole. Wersta 20 Tallinnast hakkas põgenejaid wastu tulema. Ühest põgenejate salgast lasti automobiili pääle, kuid kuul lendas mööda. Poole tee pääl peatati ühes teearses talus. Sisse tormasid wenelased madrused ja nõudsid dokumente. Jüri Wilms näitas ette Wene asutawa kogu walimise kaardi, Uritski allkirjaga. Nimi mõjus, ja madrused lahkusid rahuldatult, öeldes, et „delegaadid“ sõidawad.

Ümber 61 wersta pääl tulid Eesti rügemendi mehed regedega wastu ega lasknud mööda sõita. Mehed arwasid, et sõidawad parunid, sakslastele wastu. Juttu ajades selgus, et sakslased olla juba kell 7 hommikul linna tulnud. Nähes, et edasisõitmine asjata, sõideti tagasi. Tee pääl nähti Keila jaamas terwet rongi punakaartlasi, kes tulnud „walgete“ wastu sõidama. Tallinnas kirjutasi enamlaste lehed, et sakslasi polla kusagil. Eesti walgekaartlased ühes Balti parunitega tegewat ainult janti.

Et sõit Haapsallu äpardus, siis saadeti hra Soop Pärnu, et Eesti iseseiswust säääl wälja kuulutada.

Enamlaste juhtide seas tundus siiski närwilikkust, ja kuulujutud sakslaste tulekust lagunesid kiirelt laiali. Ka enamlaste laialdasse massi mõjusid kuulujutud. Ta jääb oma juhtide wastu umbusklikuks. Ülitsanurkadele ilmus rewolutsioonilise komitee käsk, et linn 3 päewaks piiramise seisukorda on kuulutatud. See oli paras moment, et mõne ärewa teatega enamlaste närwilikkust weelgi kõrgemale kruwida. „Seltsimehed, olge walwel! Anwelt, Kingissepp ja teised tahawad putket teha!“ kirjutati sinise pliiaatsiga suurte tähtedega lendlehtedele. Neid lendlehti kleebiti hommikupoole ööd, mil kõige wähem inimesi

ja enamlaste wahisalku wäljas oli, kaupluste akendele.

Enamlaste juures kaswas ärewus. Ei teatud kindlasti, mis Haapsalu pool sündinib Linna hakati ewakueerima. Woor woori järele wiiakse sadamasse kõiksugu kraami. Siiski jatkatakse punase kaardi saatmist Keila poole. Mõisnikkude krediit-pangast jagatakse sõjariistu oma meestele wälja. Keegi noor naisterahwas wehkleb säääl rewolwriga ja peab ägedaid kihutuskõnesid. Säääl läks meie wastuluure organisatsioonil korda teada saada, keda enamlasted kawatsewad kinni wõtta.

Weel oli enamlastel suur mure wangistatute pärast. Kinniwõetuid oli wäga palju, ei teatud, mis nendega pääle hakata. Madrused tahtsid radikaalselt toimetada, kõik maha lasta. Kingissepp astus wangistatute kaitseks wälja. Mitu tundi tuli tal madrustega kaubelda. Wiimati lepiti kokku, et wangistatud tulewad ära saata. 22. webruaril saadeti nad rongiga Peterburi. Oli kawatus wangide ärawiimist takistada, Rakwere ja Jõhwi jaamade wahel kaks wähemat silda õhku lastes. Juba warem oli Rakwere rügemendi sõjawäelastega kokku lepitud, et maskeeritud telegrammi saamisel teatud sillad purustatakse. Sarnast telegrammi wõis saata ainult eraisik eraisikule. Et aga sõjawäe ja walitsuse asutuste telegrammidel eesõigus oli ja nad kõik „kiired“ ja „wäga kiired“ olid, siis jäi telegramm hiljaks.

Öö wastu 24. weebruari.

23. wastu 24. weebruari öö läbi walwasid meie agendid enamlaste tegewust. Keskööl teatati, et enamlasted „Kuld-Löwi“ wõõrastemajast juba laewadele läinud. Ka Toompäält koliwat enamlasted kiirelt wälja. Keila juures olnud lahing enamlaste ja sakslaste wahel, kusjuures enamlasted umbes paarkümmend surnut ja samapalju haawatuid maha olla jätnud ning ise ära põgenenud. Kuid sakslased olla Keila juures seisma jäänud. Need teated saadi enamlaste kaudu.

Hommikupoole ööd kuuldi kaugelt tumedaid mürtse. Selgus, et enamlasted lasewad õhku kindlustusi Suuropi juures ja Kakko mäel. (Naissaar lõhuti hiljem, kui enamlaste laewastik sääält mööda sõitis). „Teataja“ tõi teate, et ristleja „Rjurik“, kes Tallinna reidil seisis, olla pühapäewa hommikul kell 5 Keila ümbruskonda pommitanud, kus arwati sakslasi olewat. Pommid kukkunud aga Tallinnast saadetud punakaardi hulka ja sünnitanud

suurt kahju. Kuiwõrd õige see teade on, pole korda läinud kindlaks teha.

24. weebruar.

Hommiku kell $1\frac{1}{2}$ 10 tuli hra Naaris kapten Rotschild'i juure ja ütles, et enamlased olla juba minemas. Juhid olla juba kõik laewadele põgenenud ja linnas olewat punakaart ilma päata.

Mindi linna, et seisukorra üle selgusele jõuda. Pärnu maantee poolt tuli auto, millel paar madrust püssidega seisid, Pikuti üle auto istmete oli laud pandud, sellel lamas keegi naisterahwas kinniseotud päaga. „Seltsimees, kuidas lood?“ küsis hra Naaris. Madrus löi käega ega wastanud midagi.

ära wõtma. Hirmul olles andsid need ilma wastupanekuta püssid käest.

Nüüd oli järg enamliste asutuste käes. Kõige päält tuli mõisnikkude krediitpank ära wõtta, kus terve arsenaal igasuguseid sõjariistu ja sõjamoona oli. Et ruttu ladu kätte saada, oli waja enamlasi ja kõiki teisi, kes latus olid, hirmutada. Estonia juurest anti autos olewast kuulipildujast õhku tuld. Inimesed wiskasid kohe püssid maha ja kadusid. Et aga wõimalik oli, et mõni enamlane hoonesse oli jäänud ja säält laskma wõis hakata, siis oli waja ettewaatlikult panga wärawatele läheneda. Wäike Tartu maanteelt sõitis auto kuulipildujaga kitsast uulitsast mööda Wäike



Saksa wägede tulek Tartu 24. weebruaril 1918.

Oli paras aeg pääle hakata. Hra Naaris läks oma mehi kokku kutsuma.

Krediitkassast, samuti ka Ringkonna kohtu ruumidest jagati püsse wälja igale ühele, kes enese enamlase ütles olewat. Linna sees, Karja, Wiru ja Harju uulitsatel, seisid weel madruste wahisalgad ja üksikud punakaartlased. Madrused kadusid aga warsti. Kapten Rotschild läks pritsimaja poole, et signaali käsku anda. Weidi hiljem läks ta III miilitsajaoskonda, kus hra Niggol'i ja hra Hellat'i eest leidis. Nemad olid juba kibedasti ametis oma meestele püsside wäljajagamisega ja salkade korraldamisega, kes kohe igale poole wälja läksid.

Warsti olid igalepoole omakaitse, miilitsa ja teised organisatsioonid ilmunud ja hakkasid uulitsal enamlaste salkadelt püsse

Pärnu maanteele. Sellega oli ta ümberseiswate hoonetega kuni laskmise alguseni kaitstud. Uulitsanurga tagant wälja sõites lasti kuulipildujast õhku. Selle pääle tormasid omakaitse ja sõjawäelased õue ja majasse. Krediitpanga keldrist leiti suured wirnad püsse ja moona. Laduülemaks nimetati 3. Tallinna rügemendi püssimeister Tedder.

Nüüd mindi endist Riigipanga hoonet üle wõtma. Teatawasti asus sääll pärast Ülemkomiteed enamlaste sotsialistlik sõjawäe komitee. Hoone oli aga juba tühi, ja ainult uudishimulised kõndisid sääll mööda tube. Sääll olid paberiwirnad keskpõrandale segamini aetud. Nähtawasti oli enamlastel nõu olnud paberid põlema pista, kuid kuulipilduja ragin peletas nad minema, enne kui nad oma kawatsust

said täide wiia. See sündis umbes kell 3 pääle lõunat.

Kapten Rotschild asus nüüd linna komandandina oma wanasse tuppä. (Enne enamlasti oli ta Ülemkomitee mobilisatsiooni juhataja). Linna komandandi abilised, kes juba ette ära olid määratud, ilmusid kohale, ja nüüd algas kawakindel linna puhastustöö. Estoonia näitlejad jäid komandantuuri ümbrust walwama. Teised jõud läksid leitnant Antje juhatusel igaüks oma ülesandega mööda linna laiali. Komandantuuris algas ka ustawate kodanikkude wastuwõtmine omakaitseesse. Iga soowiwaldaja eest pidid kaks kämeest omakaitsest ehk teistest organisatsioonidest wastutama. Igast jaoskonnast saadi teated, et miilits ja omakaitse on, nagu ette oli kawatsetud, kohtadel.

komandandi käsud ega küsinud ja rääkinud walitsemise kohta midagi. Umbes kella 5 ajal tuli hra Woldemar Päts Riigipanga juure ja teatas, et Päästekomitee tema korteris koos on, ja et komandantuuris üks tuba walitsusele eraldatakse. Seda juhtus hra Bleimann päält kuulma. Üpsakalt tähendas ta, et nüüd on eserrid walitsejad ja mingisuguseid päästekomiteesid pole waja, need pistame pogrissse. Waewalt oli ta oma sõnad öelnud, kui ta sõjawäelaste poolt ümber piirati ja arreteerituks tunnistati. Hiljem tegi Päästekomitee korralduse hra Bleimanni wabas-tamiseks.

Päästekomitee tegewus.

Umbes kell 5 p. l. sõideti 3 autos Suure Arehna uulitsale hra W. Päts'i korteri Päästekomitee järele. Esimene auto



Paraad Wabaduse platsil 24. weebruaril 1919.

Riigipanka ilmusid ka hra Bleimann ja lpn. Riuhrand. Nemad olid „Lootuses“ eserride jõude kogunud ja tulid nüüd, et walitsema hakata. Lipnik Riuhrand oli 3. Tallinna rügemendis teeninud ja pääle selle sotsialistlikuks muutumist rügemendi kuulipildujate komando ülem. Tema ümber kogusid eserride jõud, enamasti Tallinna rügemendi pahempoolne element, kes pääle enamlaste kukutamist end nüüd eserrideks tunnistas. Sõjaliselt olid nad paremini warustatud kui meie improviseeritud sõjaline jõud. Neil oli olemas sõjawäeosa pärandus: kuulipildujad ja hobused (muu seas 15 ratsanikku). Hra Bleimann arwas end nüüd täieõiguslise enamlaste wõimu pärija olewat ja tuli walitsust oma kätte wõtma. Alguses wõtsid hra Bleimann ja Riuhrand linna ülewõtmisest agaralt osa, täitsid kõik

oli määratud Päästekomiteele ja sinna seati Eesti lipp, teistes olid sõjariistus auwahid. Linna komandant raporteeris Päästekomiteele seisukorra üle, mille järele komitee riigi pangamajasse sõitis. Päästekomitee juure tulid ka teised Maawalitsuse liikmed kokku ning algas maa tegelik walitsemine. Komitee andis terve rea päewakäske, seadis walitsuse kokku ning juhtis poliitikat (saatkond sakslaste juure, enamlaste dekreetide tühistamine, Wabariigi kuulutamise teadaanded välisriikidesse jne.).

Linna komandandile teatati, et Karja wärawas asuwast „Kiire“ majast olla lastud uulitsal olewate omakaitse patrullile pääle. Komandant tegi kohe korralduse, et üks auto sõidaks kuulipildujaga Wäike Karja ja Müüriwahe tän. kaudu „Kiire“ maja ette, teine aga Jaani kiriku poolt. Kui

autod maja ette jõudsid, lastud teise korra aknast. Omakaitse wastanud kuulipildujatest ja tormanud siis majasse. Tagaajamisel põgenenud paar enamlast põõningule, põõningult katusele, hüpanud säält madalamal seiswa kõrwalmaja katusele ja põgenenud. „Kiire“ majast saadi kätte üks kuulipilduja ja hulk püsse ja terve laadung igasugust enamlast kirjandust. Ringkonnakohtu hoone oli juba warem ära wõetud, kust samuti palju püsse leiti. Nüüd olid kõik enamlased asutused kesklinnas likwideeritud. Linna serwadel töötasid omakaitse ja miilits jaoskondade juhtide juhatusel. Sadama piirkonnas juhatas hra Pitka isiklikult edasitungimist sadama poole, ladude rüüstamise katseid ära hoides.

Kuulipildujatest oli puudus. Teati juhatada, et Wolta wabrikus asuwat endine 3. rügemendi kuulipildujate komando. Sinna saadeti auto püssimeestega. Koman-dole näidati ette linna komandandi käsk kuulipildujad wälja anda. Sel ajal, kui ohwitserid komandos olid kuulipildujat wälja nõudmas, oli autojuht ära läinud. Pärast selgus, et autojuht oli haawata saanud, kuid polnud seda warem märganud kui alles Wolta wabriku ees. Säält läinud ta arstiabi otsima. Haawata oli ta, nagu arwas, juba tükk aega Narwa maanteel saanud.

Raudteejaamas olid teenijad, üldist wäljaastumist ootamata, juba lõunaajal jaamahoonete kaitset ise organiseerima hakanud. Tegelikult juhatas säält wahtide wäljapanemist leitnant Elbrecht. Pühapäewa hommikul lagunesid jaamas jutud laiali, et kell 1 lõunal tulewat sakslased linna. Madrused, kes jaamas olid, telefoneerisid kohe sadamasse ja nõudsid, et lõhkeaineid saadetakse jaama õhkulaskmiseks. Raudteeteenijad, kes madruste kawatsustest teada said, kogusid kokku ja pidasid nõu, mis teha. Raudteejaamas wiibiwatelt punakaartlastelt (kolm — neli meest) wõeti püssid. Wagunite ja ladude läbiotsimisel leiti weel püsse ja padroneid ning kolm kuulipildujat. Käsipõjariistad jagasid need raudteelased, kes tahtsid jaamakaitsest osa wõtta, omawahel ära. Kuid kuulipildujatega ei osanud keegi ümber käia. Saadeti leitnant Elbrecht'i järele, kel isa jaamas teenis. Umbes kell üks tuli tema jaama ja korraldas selle kaitset, seadis kuulipildujad üles ja näitas, kuidas nendega ümber tuleb käia. Jaama ümber seati wahid wälja ja anti kõwa käsk mitte kedagi jaama lasta. Rongide liikumine pandi seisma.

Umbes kell neli pääle lõunat saadeti wiimane rong Peterburi poole. Selle rongi äramineku ajaks ilmusid umbes 60 madrust, kes endid erapooletuteks tunnistasid, ja palusid, et neile lubatakse kaasa sõita. Jaama komandant lubas neil rongile istuda.

Manifesti trükkimine

Eesti iseseiswaks kuulutamise oli terwes wäljaastumises kõige tähtsamaks sammuks. Sellepärast oli waja manifest kiirelt kõigile teatawaks teha. Iseseiswuse manifesti teksti töötas wälja hra J. Kukk juba paar nädalat warem. Manifesti teksti sõeluti komisjonis, mis oli Wanemate nõukogu poolt määratud ja kuhu kuulusid A. Ast, J. Wilms, A. Weiler, J. Jaakson, J. Kukk. Lõpulikul kujul wõeti manifest wastu ühel Wanemate nõukogu istumisel Eesti haritlaste klubis Estoönias, kusjuures liikmed, enamlasti kartes, malemängu juures ametis olewateks gruppideks olid jaotatud. Oli kawatsus manifesti juba enamlaste walitsuse ajal trükkida. „Päewalehe“ trükitooline D. tegi katset. Kaks korda ladus ta manifesti, kuid oli sunnitud tähed jälle koost wõtma. Trükikojad olid kõik enamlaste poolt natsionaliseeritud ning kuulusid Tallinna rewol. komitee trükitoetuse osakonna alla. Tööd wõis teha trükikojas ainult tähendatud komisjoni otsekoheisel nõusolekul ja korraldusel.

Pühapäewal, 24. weebruaril, niipea kui enamlaste staap ja püsside ladu, krediitkassa ja Riigipanga hoone meie kätte olid langenud, wõttis hra Weiler enese kaitseks mõned sõjariistus Reaalkooli õpilased ja läks „Päewalehe“ trükikoda üle wõtma. Kojamehe käest wõeti trükikoja wõtmed ning awati uks. Sissekäigule pandi wahid wälja ja asuti tööle. Hra Weiler ise ja mõni kooliõpilane algasid ladumise-tööd, kuid see ei annud kiireid tagajärgi. Siis saadeti sõjariistus mehed laduja ja töökoja juhataja järele. Nad toodi woorimehega kohale ja kästi tööd teha. Wahepääli olid ka mõned teised töölisel tööle ilmunud. Nad olid trükikojas walgustust näinud ja tulid pärima, mis säält tehti. Wahid kutsusid mehed tööle, ja nii algas ladumine ja trükkimine. Masinameister ei olnud weel ilmunud, teised aga ei osanud kiirpressi käima panna, ja sellepärast hakati käsipressiga esimesi eksemplaare trükkima. Trükikotta oli ilmunud ka hra Dr. phil. Raamot, et waadata, kuidas trükkimine edeneb. Ka tema aitas kaasa, wändates käsipressi hooratast. Esimesed eksemplaarid said widewiku ajaks walmis,

ja kohe mindi neid üles kleepima. Esimene manifest kleebiti ühe äri waateaknale Kullassepa uulitsal, kus praegu Dauguli lillööri asub. Kliistrit keedeti Peetri wõrasteremajas. Et aga nõudest puudus tuli, siis wõeti sardiinikonserwe, kalad söödi ära ja nõud tarwitati kliistripottideks. Pääle selle algas igalpool linnas manifestide üleskleepimine, mida toimetas hra Nikita. Wahepääl oli trükikotta masina-meister ilmunud ja siis algas manifesti trükkimine kiirpressis. Samuti ka teised Päästekomitee päewakääd ja määrused.

Manifesti teatawaks tegemine kodu- ja wäljamaal.

Posti ja telegraafi ning telefoni asju korraldas komandandi abi leitnant Käärrik. Hra Käärrik oli waremalt olnud Peterburis Pääpostiameti komandant, ja sellepärast tundis ta ka juba postiasjandust ning temal oli tutwust Peterburis postiametnikude ringkondades ja mitmes teises Wene linnas. See kergendas palju meie iseseiswaks kuulutamist wäljaspool Tallinna. Eestimaa piirides tuli postiametkond igalpool wastu ja katsus iseseiswuse sõnumid wõimalikult kiirelt ja kaugele teada anda. Põhja-Eestis läks edasiandmine hästi korda, kuna Lõuna-Eestisse liini katkestamise tõttu sõnumeid ei saanud edasi anda. Kui sakslased oma sissetungimist Baltimaadesse algasid, tulid ühed Saksa wäed Saaremaalt üle wäina Wirtsu. Wirtsust läksid nemad kahes sihis edasi: ühed tulid üle Haapsalu Tallinna poole, teised aga läksid Wirtsust Türi-Alliku sihis ja olid kitsarööpalise raudtee liini juba eelmisel päewal läbi lõiganud. Teine sakslaste wägi tungis Eestimaale Riia poolt üle Walga ja Tartu ja oli 24. weebruari õhtuks Jõgewa jaamani jõudnud. Nii wõis iseseiswuse sõnum ainult Põhja-Eestis teatawaks saada, kuhu sakslased weel polnud jõudnud. Siiski katsusid postiametnikud igapidi sõnumi edasi anda. Säääl, kus telegraaf katkestatud oli, anti sõnum edasi telefoni teel. Huwitaw wahejuhtumine sündis Narwas. Tallinnast teatati hra Käärriku korraldusel sinna manifesti sisu. Enamlaste wõim oli Narwas weel kõikumata ning säääl wiibis ka kuulus punaste madruste juht Dõbenko. Järgmisel päewal aga ilmus Narwa enamlistes lehtedes manifest ja teade, et wõim Päästekomitee kätte läinud. Nimelt olnud Narwa enamlased sel arwamisel, et Anwelt olla ise manifestiga ühinenud.

H-ra Käärrikul läks korda Peterburi pääpostiametiga ühendust saada. Ta kutsus

telefoni juure tuttawaid postiametnikke-eestlasi, kellele Tallinna sündmustest teatas, ja palus sõnumit ka kaugeemale edasi anda. Nii sai Peterburi eesti seltskond juba pühapäewa õhtul sündmusest teada. Ühtlasi anti ka h-ra Käärriku poolt Peterburi tööliste nõukogule edasi ametlik teadaanne, et Eestis wõim Päästekomitee kätte on läinud, enamlaste wõim kukutatud ning Eesti on iseseiswaks kuulutatud. Järgmisel päewal oli Peterburi enamlistes lehtedes (Prawdas) leitn. Käärriku teadaanne ära trükitud, kusjuures tähendati, et see wale ja prowokatsiooniline teade on.

Warsti pääle seda, kui Peterburi tööliste ja soldatite nõukogu ametliku teate sai enamlaste wõimu kukutamisest, kutsuti h-ra Käärrik telefoni juure, et sündmuste kohta pikemalt seletusi saada. H-ra Käärrik oli ära läinud, ja sellepärast teatati asjast linna komandandile. Komandant arwas, et oleks häa, kui keegi, kes Päästekomitee poolt wolitatud, Peterburi tööliste ja soldatite nõukoguga räägiks, ja teatas sellest h-ra K. Päts'ile. Päästekomitee wolitas kellegi ohwitseri, ja see astus wene-lastega läbirääkimisse. Peterburi komitee käskis wiibimata kõik likwideerida ja kohalikule enamlaste walitsusele ilmtingimata alla heita. Selle pääle wastas Päästekomitee wolinik, et siin ei wõi mingit juttu olla enamlistest wõimust ning Peterburi komitee tehku korraldused, et wiimsed enamlised organisatsioonid, nii administratiivsed kui ka sõjalised, ruttu meie maaalalt ära koristataks. Mõlemilt poolt öeldi terawusi, toetades oma wõimu pääle.

Tehti katset ka wäljamaale sõnumeid saata, kuid ei saadud otsekohest ühendust. Tallinn ei seisnud Rootsiga otsekohehes kaabli ühenduses, seda wõidi ainult Peterburi kaudu saada. Et sõnum siiski wäljamaale pääseks, tõlgiti sündmuste kirjeldus soome keelde ja saadeti mitmele Helsingi soome lehele. Soomest said ka Rootsi lehed teateid, ja nii läks sõnum edasi Euroopasse.

Tallinna puhastamine enamlastest.

Kindel oli, et sakslased mingil tingimisel tulemata ei jää. Kuid suur wahe oli, kas sakslased wõtawad linna enamlaste käest wõitlusega, ehk siis, kui linnas wabariik wälja kuulutatud, täieline kord maksimas ja kui asutused töötamas. Nagu pärast selgus, olid sakslased juba pühapäewa õhtul Nõmme mägede harjale jõudnud, kuid kuuldes linnast wihast püssi ja

kuulipildujate laskmist, jätnud nemad edasimineku pooleli, kartes, et võivad kahe tule wahele sattuda. Pääle seda, kui linn Eesti iseseiswuslaste kätte oli läinud, hakkas linna komandant kaoses korda looma. Määrati ära ohwitserid, kes pidid teatawad raioonid üle vaatama ning patrullide arwu, suuruse ja liikumise sihi ära määrama. Linna komandantuuri wastas asuwas reaalkooli hoone wõimlemissaalis õpetati mehi püssidega ja kuulipildujatega laskma ning anti kõige tarwilikumaid juhtnööre patrulliteenistuseks. Õpetamas olid h-ra J. Naaris, kaptenid Schwarz ja Johanson ja leitnant Ratassepp. Linna koman-

tisti haawamise tagajärjel püssid maha wisanud. Mõni tegi seda ehk ka sellepärast, et kergem oleks mõni kott suhkrut ära peita. Kõige ägedam oli laskmine kella 9—11 wahel sadama piirkonnas. Siis algasid madrused oma rüüstamiskäike linnale lähemal seiswatesse aitadesse. H-ra Pitka nõudmisel saatis linna komandant kõik käepärast olewad kuulipildujad ja suure osa tagawarameestest sadamasse, et energilise päälesurumisega sundida enamlasti tagasi minema.

Sadamasse enesesse ei wõinud meie aga minna, see oleks mõttetu tegu olnud, sest sääl seisis terve Baltimere ristlejate



Kapten Rotschild



T. Käärik.

dandi käsul keelasid ka raiooni ohwitserid igalpool otstarbetu laskmise ära ja õhtu kella 10 ajal hakkas linn juba waikseks jääma. Ainult sadama piirkonnas kuuldus ikka weel äge laskmine. Madrused katkusid ladudest kõik, mida wõimalik, wälja wedada, kuna omakaitse seda takistada püüdis. Sel põhjusel tekkisid mõlemalt poolt kaunis ägedad laskmised. Sadamas sai ka kaitseliitlane kooliõpilane Muishneek surma ja mitu teist haawata. See oli ainuke iseseiswuse ohwer sel päewal ja tema nimi jäägu igawesti rahwa mälestusse! Madruste poolt said wististi ka paljud haawata, wõib olla ka surma. Wähemalt enamlasted nõudsid pärastpoolsetes läbirääkimistes püsse, mida haawatud maha olla jätnud. Enamlased nõudsid üle 20 püssi, kuid kõik ei olnud wis-

laewastik wõitlusewalmis. Üksikuid julgeid salku tuli tagasi hoida. Rannawärawa mäe poolt mööda Sadama tänawat tungiti sadama sihis edasi, samuti ka Merepuiesteelt ja mööda Siimeoni uulitsat. Tegewuses olid 8 kuni 9 kuulipildujat. See andis soowitawaid tagajärgi, ja madrused läksid ära sadamasse.

Õhtu eel teatas jaama komandant, et tema telegraafi teel teateid saanud, et Peterburi poolt üks eshelon madruseid tulemas on. Igaks juhtumiseks pidime oma seisukohti kindlustama. Mõisnikkude krediitkassas, reaalkoolis, Kentmanni uul. nurgal ja mitmes teises kohas seati hästi warjauud kohtadel kuulipildujad üles. Eesti panga (praegune Krediid pank) trepp kindlustati liiwakastidega. Ühtlasi anti ka jaamadele käsk, et nad rongi edasi ei

laseks. Jaamad vastasid, et neil puudub sõjaline jõud, ja sellepärast ei saa nad sõitu takistada. Kell 9 õhtul sai linna komandant telegrammi, et puhkuselt tagasi sõitwad madrused tahtwat oma laewadele pääseda ja paluwat neid läbi lasta. Et rong wahepääl juba Kehra jaama oli jõudnud ja madrused telefoni teel tõendasid, et neil mingisuguseid waenulisi mõtteid meie vastu ei ole ja nad täitsa sõjariistadeta, siis lubas komandant neile kuni Ülemiste jaamani Tallinna sõita, kust nemad mööda Tartu maanteed ja Riisenkampi tänawat sadamasse pidid minema. Teisele ja kolmandale jaoskonnale tehti

olla, need olla aga juba sõjariistus ja Narwast wälja saadetud. Need pidid kommunistid olema ja Döbenko poolt saadetud, et Ta linnas korda jalule seada. See eshelon oli wististi juba Peterburi tööliste ja soldatite saadikute mõjul pääle Eesti iseseiswuse kuulutamise teadaannet Narwast wälja saadetud.

Pärast seda, kui kohalikud enamlased Keila juures sakslastega lahingut olid löönud ja weriste päädega tagasi tulnud ning siis nad linnas sadama piirkonda kinni suluti, ei wõidud neilt enam suurt algatust oodata. Nad teadsid kindlasti, et sakslased saawad tulema, ja ruttasid sellepärast mi-



J. Naaris †.



Niggol.

ülesandeks madruseid takistamata sadamasse lasta minna. Kolmanda jaoskonna piirist läksid madrused takistamata läbi, kuna teise jaoskonna piirides sattus nende pääle wahisalk, kel ei olnud lubast midagi teada. Nähes, et suur hulk madruseid liigub, awanud nad tule. Madrused jooksnud laiali, kusjuures nii mõnigi oma kompsu maha jättis, mis wahisalga poolt üles korjati ja komandantuuri ära anti. Kompsud anti pärast enamlaste parlamentäärile. Samal ajal tegid madrused paar korda katset sadamast wälja tulla, kusjuures neil isegi kuulipilduja olla kaasas olnud. Madrused aeti aga omakaitse ägeda tulega iga kord tagasi.

Warsti pääle seda, kui esimene telegramm madruste kohta tuli, järgnes weel teine, et weel üks eshelon madruseid tulemas

nema. Päälegi oli nende seas suur protsent elementi, kes ainult isikliku huwi pärast oli enamlane. Need katsusid ladudest rööwida nii palju kui wõimalik ja siis Tallinnast ära sõita. Kui aga sõnum madruste-kommunistide tuleku kohta õige oli, siis oli see juba palju suurem hädasoht. Pidi oletama, et niisugused kommunistid suure waimustusega wõitlusse astuwad ja meie improviseeritud sõjaline jõud wõib kergesti distsipliini ja sõjalise ettevalmistuse puuduse tõttu laiali minna. Sellepärast pidi siin tõsiselt wastupaneku pääle mõtlema. Osa omakaitse meestest oli juba siis, kui linn waiksemaks jäänud, koju läinud, ja jõududest tuli puudus. Et Tallinna liginewate madruste vastu kaitsta, pidi tingimata neile sõjalist jõudu juba kaugele vastu saatma. Suuri jõude

meie käsutada ei olnud ja sellepärast pidime kaitseks niisuguse koha walima, kus kõige vähem jõudu kulutada tuleks. Läks korda umbes 40 meest omakaitse liikmeid ja sõjawäelasi kokku liita üheks wäesalgaks ja 2 ohwitseri juhatusel wälja saata. Jaamateenijad wõeti kaasa igasuguste abinõudega, et raudteed lõhkuda. Sõjariistadeks anti kaasa kaks kuulipildujat ja hulk käsigranaate. Salga ülesanne oli järgmine: sõita wälja Raasiku jaama ja wõtta raudtee silla kohalt rööpad ära, nõnda et üle silla wõimata oleks sõita.

Kui rong juba wälja oli sõitnud, tuli Narwast weel üks telegramm madruste kohta, et säält olla wälja saadetud weel umbes 1000 madrust. Kahtlane paistis juba arw, et 1000 madrust Narwast wälja on saadetud. Narwa ei olnud sadamalinn ega polnud sääl ka mingisuguseid merewäe asutusi, sellepärast ei wõinud ka sääl niipalju madruseid käepärast olla. Wõis üks kahest olla, 1) kas narrisid meid enamlased nende telegrammidega ja tahtsid meid hirmutada, ehk 2) esimene eshelon oli neil wähearwuline ja nüüd taheti mõjuda suurte arwudega, et meie meeoleu maha suruda. Selle telegrammi pääle saadeti wastukaaluks teade Narwa, et Tallinnast olfa kolm rongi Eesti ja Saksa sõjawäelasi Narwa poole wälja sõitnud. Siiski, et oma meestel tuju tõsta ja igaks juhtumiseks sõjawäelaste arwu suurendada, korraldati weel abiwäe saatmist. Koguti umbes 25 meest ja saadeti ühe sõidu- ja ühe weoautoga ühes kuulipildujaga maanteed mööda Raasikule.

Õo jooksul wõeti mitu madrust kinni ja toodi komandantuuri. Linna komandant jättis nad igaks juhtumiseks pantwangidena wahialla. Umbes kella 2 ajal öösel teatati wangide üle laewadele ja nõuti, et enamlased igasuguse laskmise järele jätaksid, sadama piirkonnast wälja ei tuleks ning wõimalikult rutem Tallinnast lahkuksid.

Selle nõudmise pääle tuli ristleja Admiral Makarowi päält telefonogramm, milles teatati, et laewastiku komitee ristleja pääl järgmist olla otsustanud: määrata ära piir, kus madrused wõiwad wabalt liikuda ja millest nad olid kohustatud mitte kaugeemale minema. See piir oli mererannast Merepuiesteed mööda Narwa maantee ja Narwa maantee ja Petroleumi uulitsat mööda kuni mereni. Sellest raioonist tahtwat nemad warandusi ewakueerida. Ühtlasi nõuti meie poolt madruste käest ärawõetud sõjariistad tagasi. Sellepääle wastas linna komandant, et tõmmatud

piir ei rahulda teda ja et meie poolt on juba faktiliselt üles seatud piir: Sadama uulitsa sadamapoolne ots, Siimeoni uulits, Uus Hollandi uulits, Puschkini uulits, Sadama waksalist läbi Petroleumi uulitsale ja säält edasi mererannani. See liin jääb omakaitse organisatsiooni kätte kella 8 hommikuni. Selle aja sees peawad madrused oma asutused ewakueerima. Igasugused tagawarad ladudes peawad aga kohale jääma, sest meil on terve maa toita. Kell 10 peawad laewad lahkuma. Pääle kell 10 lähewad meie mehed sadamasse. Kui enamlased seilega nõus on, siis saatku oma parlamentöör wangiwõetud madruste ja nende asjade järele. Et meeoleu luua, lisati juure, et linnas on mitmes kohas suurtükid üles seatud, mida meie positsioonidelt ära oleme toonud, ja praegu on läbirääkimised saksa suurtükiväega, et see meid toetaks.

Enamlaste poolt jäid sõjariistus pääl tungimise katsed järele, aga ladudes katsusid nad ikkagi sisse murda, kust neid püssitulega tagasi aeti. Hommiku koidu ajal ilmus ka parlamentöör ja teatas, et nemad küll kõigega nõus on, kuid ei suuda kella 8 kõik asutused ewakueerida. Ka laewad olla nii wiletsas seisukorras, et kella 10 sadamast ei suuda lahkuda. Alles kella 11—12 wahel wõiwat nad wälja sõita. Lepiti kokku, et laewad olgu kella 12 sadamast wälja sõitnud, ewakueerimine aga kella 10 lõpetatud. Aga juba pääle kell 8 hakkasid omakaitse liikmed oma seisukohti sadama poole järjekindlalt edasi nihutama, mille tõttu enamlased telefoni läbi alatasa kaebasid, et meie oma sõna ei pea ja neid ewakueerimises segame. Wastati, et meie asutuste ewakueerimise kohta kokku leppisime. Kuna aga enamlased sellest kinni ei pea ja ladudes rüüstamisi toime panewad, siis oleme sunnitud seda takistama. Läbirääkimised kindral Seckendorffiga ja sakslaste linna tulek.

Kesköö ajal saadi kindlaid teateid Saksa wägede seisukohtade üle, ja Päästekomitee otsustas saata läbirääkimistele delegatsiooni. Delegatsiooni liikmeteks olid Päästekomitee liige Dr. Koonik, walitsuse liige kindralstaabi polkownik Larka ja kindralstaabi kapten Reek. Ühes sõitsid weel leitnant Assmann ühes kaitsealgaga, kellele ka kuulipilduja kaasa anti. Erarongiga sõideti Keila sihis wälja, Pääsküla juures saadi kindral Seckendorffiga kokku.

Punktid, mille üle läbirääkimisi peeti, olid järgmised:

1) On soovitatav, et Saksa väeosad mitte enne kella 3 pääle lõunat linna ei tuleks, et Päästekomiteel võimalik oleks üldist korda jalale seada, kuid ratsawäelasi ja rattasõitjaid palutakse juba warem saata, et ladude lõhkumist wenelaste poolt ära hoida.

2) Kui palju Saksa sõjawäge jääb Tallinna, et korraldusi teha nende äramahutamiseks.

3) Kui palju toidumoonna Saksa sõjawäele tarwis läheb.

4) Saksa ja Eesti wägede wahekorra selgitamine.

5) Ühine korraldumine Eestimaal.

Esimese punkti kohta awaldasid sakslased nõusolekut. Teise kohta ei teadnud nemad kindlat wastust anda, sest et see oleneb seisukorrast. Samuti oli lugu ka kolmanda punktiga, mis teisega seotud. Neljanda punkti kohta arwasid sakslased, et kindlat lepingut teha ei ole nende wõimuses. See oleneb Berliinist. Praegusel juhtumisel aga saab Saksa sõjawägede wahekord olema niisugune, nagu see harilikult kahe neutraalse sõjawäe wahel on. Eestlased aga kandku niisugust wälis märki, et neid wenelastest wõib eraldada. Lepiti kokku, et eestlastel olgu pagunid pääl ja ka rahwusline ehk walge lint ümber pahema käe wõi paguni. Wiimase punkti kohta aga ei antud selget wastust ja lubati juhtnõore paluda. Delegatsioon tuli tagasi hommiku kella 5—6 wahel, ja kohe tehti wastawad korraldused sõjawäelastele ja kõigile sõjariistusorganisatsioonidele.

Keskpäewal, kella 12 paiku, tehti linna komandandile ja kapten Reek'ile Päästekomitee poolt kohuseks läbi rääkida Saksa sõjawäe wõimudega Saksa sõjawäe äramahutamise kohta Tallinnas. Päästekomitee tahtis nõnda korraldada, et Saksa wäed ei jääks linna, waid et nad ära mahutataks Tondi ja Düüna kasarmutesse, mis linnast wäljas. Seda ettepanekut tegema sõitsidki kapten Reek ja leitnant Rotschild. Sõideti wälja Pärnu maan-

teed mööda. Raudteeülesõidu kohal Pärnu maanteel oli juba esimene sakslaste wahirühm wastas. Et edaspidine sõit takistamatult oleks, wõeti pääle seletust Saksa ohwitseriga üks soldat kaasa. Sõideti edasi. Ümber poolel teel, Pärnu maanteel seebiwabrikust Liwa tee lahkumeni, tuli esimene sakslaste jalgwäe kompanii wastu. Sellele järgnesid igasuguste wäeliikide üksused: ratsawägi, jalgwägi, suurtükiwägi. Sõideti kuni Nõmmeni wälja, kuid Saksa wäe juhatusega kokku ei saadud. See oli alles weel Pääskülas. Kapten Reek arwas et ei maksa taga ajada korpuse ülemat; et waja sõnum teisel teel edasi anda.

Nõmme lähedal saadi esimese kõrgema saksa ohwitseriga kokku, ühe rügemendi ülemaga. Sellele jutustati Päästekomitee ettepanek ära ja paluti edasi anda korpuse staapi ning wastus linna komandantuuri. Rügemendi ülema käest wõeti jällegi üks soldat kaasa, kes saadikutele tagasisõidutee pidi waha hoidma. Selle aja sees oli üks rattasõitjate kompanii linna jõudnud komandantuuri ette, kus neile teateid anti enamlaste seisukohtade üle. Lühikese puhkuse järele sõitsid sakslased edasi sadama poole, et enamlasti säält wälja kihutada. Enamlaste laewastik oli juba suuremalt osalt Tallinna sadamast wälja

sõitnud, osalt oli ta wälja sõitmas. Üks miiniristleja seisis weel sadama silla ääres, kui sakslased sadamasse jõudsid. Sakslased tahtsid miiniristlejat tormijooksuga ära wõtta, olid aga kohe tagasi pöörama sunnitud kuulipilduja tule läbi. Et meri jääs oli, siis pidid jäälõhkujad iga suuremat laewa sadamast wälja wiima. Selle järeldusel wenis aeg pikale, enneku wiimne laew wälja sõitis. Esimene laew sõitis wälja pääle kella 12 ja wiimne kella 4 ümber.

Ümber kell pool 3 saadeti linna komandant Rotschild uuesti kindral Seckendorffi üles otsima, et temaga kokku leppida, kus kohal ja millal Eesti sõjawäe juhid temaga kokku wõiksid saada, et lõpulikult selgitada Eesti ja Saksa sõjawägede wahe-



Õunapuu †.

korda. Samal ajal tõusid õhku saksa aeroplaanid ja hakkasid enamlaste laewade päale pomme pilduma.

Korpuse ülemaga kindral Seckendorffiga Pärnu maantee ülesõidukoha ligidal, Diakonissi haigemaja ees kokku saades, lepiti kokku, et kell 5 päale lõunat on kindral Weneru juures, kus temaga wõib kokku saada. Kõnelemise ajal algasid enamlased laskmist shrapnellidega Saksa aeroplaanide pihta. Kindral Seckendorff läks närwlikuks ja käskis leitnant

Rotschildi uudishimulikule rahwahulgale, kes staabi ümber kogunud, seletada, et wiibimata laiali mindaks, sest kuulid wõiwad ju inimesi tabada. Sääljures tähendas ta, et need hulkurid (Banditen) wõiwad weel linna laskma hakata. Kindral Seckendorffi märkuse päale wastas Rotschild, et ei oleks waja olnud enamlasti ärritada aeroplaanidega ja pommipildumisega. Kindral waatas kõõrdi Rotschildi otsa ja läks punaseks wiha pärast. Wist ei meeldinud temale niisugune otsekohene wäljendus. Silmapilgu järelmõteldes pööras ta lähemal-

seiswa staabiohwitseri poole ja käskis aeroplaanid tagasi kutsuda. Kindral ei lubanud Rotschildi weel ära sõita ja palus natukene oodata. Oli näha, et ta weel midagi ütelda tahtis. Korruga ilmus üks Rotschildi abidest, leitnant Antje, kahe enamlastega. Need olid enamlaste parlamentöörid ja soovisid kindraliga kokku saada. Ühel oli telegraafi paberilindi tükk näppude wahel ja wehkles sellega. Paar saksa ohwitseri asusid enamlaste ümber. Üks wõttis mehe kasukakraest kinni ja

andis temale hoobi kuklasse ning küsis siis kaunis hääs wene keeles, mida ta tahab. Enamlane seletas, nemad olla Peterburist saanud telegrammi teatega, et Brest-Litowskis olla waherahu tehtud ja seepärast olla neile arusaamatu sakslaste pommitamine. Ta nõudis, et sakslased neid takistamatult lubaksid lahkuda. Komandant oli nüüd soowimata tunnistaja ja seepärast ruttas kindral Rotschildi jumalaga jätma. Komandant sõitis tagasi.

Nagu pärast teatati, oli üks enamlaste parlamentööridest sakslaste poolt pantwangina kinni peetud, kuna teine tagasi lasti.

Iseseiswuse pidulik wäljakuulutamine.

Päästekomitee tegi 24/25 öö läbi tööd. Seati walitsust kokku, anti terve rida päewakäske jne. Ühes päewakäsus kästi esmaspäewal 25 weebruaril kõigis Tallinna kirikutes kellasid helistada ja tänujumalateenistust korraldada. Päale jumalateenistust kästi manifesti rahwale ette lugeda ja see päew pühapäewaks kuulutada. Weel öösel saadeti õpetaja Hasselblad'ti järele ja paluti teda ettewalmistusi teha ja päewakäsku waimulikkudele teatada. Hommikul kella 1/2 10 ajal algas ka kellade helin üle linna ja jumalateenistus kolmes kirikus: Jaani, Kaarli ja Jssanda muutmise õigeusu kirikus.

Päale jumalateenistust kirikutes kogusid sõjawäelased, omakaitse liikmed, kooliõpilased ja kokkutulnud rahwas suureks rongikäiguks. Endine 3-da Tallinna Eesti polgu muusikakoor oli terwes koosseisus ilmunud ja linna komandantuuri ees (praegu Riigi pank, Realkooli wastas), kus Päästekomitee töötas, lauldi orkestri saatel Eesti hümnid suure waimustusega. Säält liikus rong läbi suuremate uulitsate. Wahetpidamata mängiti „Porilaste marssi“ ja „Mu isamaa mu õnn ja rõõm“. Ehk küll sakslased keskpäewa ajal linna tulid, ei takistanud see sugugi, et rahwas weel kaua, kuni pimedani, mööda uulitsaid jalutas, rõõmsas ja ülendatud meeleolus.

Kalew polnud küll weel koju jõudnud, aga ta ärkas. Kõik aimasid aga, et ta warst koju jõuab ja oma rahwa wabastab.

Ja Kalew tuli tõesti.

Nüüd pühitseme oma wabadust.



Õppur Muishneek †.

24. weebruar 1919.

Päale Eesti iseseiswuse wäljakuulutamist 24. weebruaril 1918 waldasid juba järgmisel päewal Saksa okupatsiooniwäed Tallinna. Nowembris 1918 a., päale Saksa rewolutsiooni, awanes wõimalus Eesti iseseiswa riigi loomisele ja korraldamisele asuda.

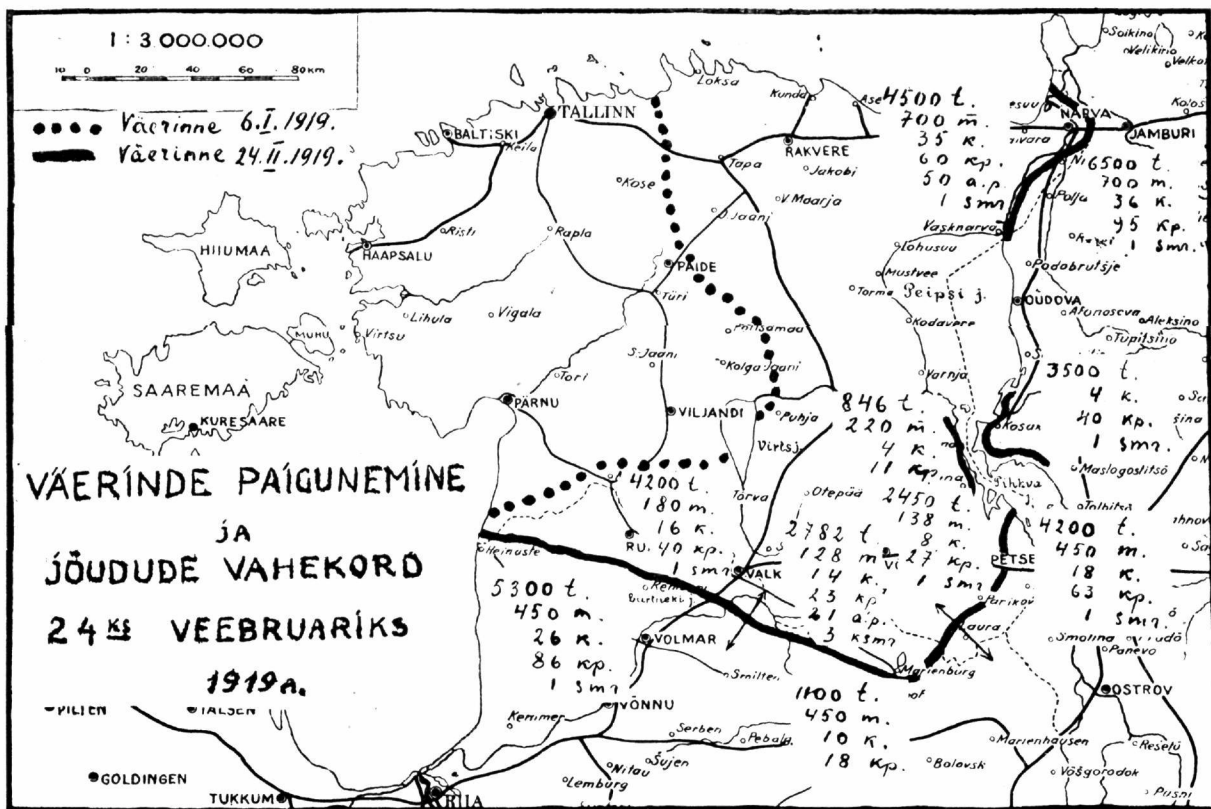
Seekord aga ruttasid Eesti iseseiswust häwitama idast Nõukogude Wene punawäed.

Punased tungisid Eesti pinnale ühel ja samal päewal, 28. nowembril 1918, kahes suunas: põhjapool Peipsi järwe waldasid

Wõru sihis oli punastel 1000 tääki ja 4 kahurit. (Punaste pääjõud, Läti kütid, läksid Riia sihis). Meil oli siin 28. nowembril wastu panna ainult 20 ohwitseri ja 60 sõdurit, kõik ilma püssideta.

Niisuguses jõudude wahekorras tuli Eestil werisesse heitlusesse astuda oma iseseiswuse ja olemasolu eest.

Samm sammult taganedes alalist wõitlust pidades wastasega suutsid meie wäikearwulised wäed punaste liikumist takistada, wõimaldades seega meie seljataguses wägede organiseerimist toimetada, ning panid



nad 28. nowembril Narwa linna ja lõunapool Peipsit Irboska alewi.

Siit päale algasid noorele, alles tarkawale riigile kõige tõsisemad katsepäewad. Punased olid Narwa sihis koondanud 4500—5100 tääki, 200 mõõka, 12 kahurit, ühe soomusrongi ja 2 soomusautod. Merelt toetasid neid jõudusid 3—4 sõjalaewa

Nende punaste jõudude wastu suutsime meie 28. nowembril Narwa rindel wastu panna 91 ohwitseri ja 438 meest (neistki üle 100 ilma püssideta).

jaanuari algul 1919 a. punaste edasilikumise lõpulikult seisma.

Seega oli wabadussõja kriitilisem ajajärk möödas. Juba 6. jaanuaril 1919 algasid meie wäed wastupääletungi Eesti wäestamiseks.

Alalist wõitlust pidades waenlasega olid meie jõud kuni 6. jaanuarini 1919 a. järgmiste arwudeni kaswanud: Pärnu lahest kuni Wiitsjärweni oli meil 1240 tääki, 10 mõõka, 4 kahurit, 12 kuulipildujat ja 1 soomusrong.

Punaste jõud sel rindel olid: 600 tääki, 250 mõõka, 7 kahurit, 11 kuulipildujat ja 1 soomusauto.

Wirtsjärwest kuni Põltsamaani oli meil: 831 tääki ja 20 kuulipildujat.

Punastel oli sel rindel: 400 tääki, 4 kahurit ja 6 kuulipildujat.

Rindel Paidest kuni Soome laheni oli meil: 2900 tääki, 500 mõõka, 21 kahurit, 91 kuulipildujat, 22 automaatpüssi ja 3 soomusrongi.

Punastel selle wastu: 3000—4000 tääki, 500 mõõka, 19 kahurit, 127 kuulipildujat, 1 soomusrong ja 2 soomusautod.

Pääle selle oli meil veel mitmel pool, nagu Tallinnas, Wiljandis, Pärnus j. m. warus 4706 tääki, 90 mõõka, 8 kahurit, 43 kuulipildujat ja 15 automaatpüssi.

Merelt toetas meid Inglise laewastik. Ka oli meil endil 2 korras sõjalaewa.

Põhja rindel langes Narwa linn 18. jaanuaril meie kätte. Seega oli Põhja-Eesti waenlastest waba.

Lõuna-Eesti wabastamine wõttis rohkem aega, kuid ka siin langesid 1. weebruaril 1919 *Walk ja Wõru meie kätte ning* 4. weebruaril Petseri linn.

Järgnewate wõitlustega suruti punased weebruari algul 1919 ka Eesti lõunapiiridest täielikult wälja.

Seega oli õnnelikule lõpule wiidud teine ajajärk wabadussõjas — Eesti maa wabastamine.

Kuid punased ei leppinud kaugelki niisuguse seisukorraga. Rutuga abiwägesid juure tuues ja tarwilikke ümbergruppeerimisi toimetades algasid nad weebruari keskpaigas 1919 üleüldist wastupäaletungi.

Seega algas koimas ajajärk wabadussõjas, ja esimene iseseiswuse aastapäew, 24. weebruar 1919 tuli wastu wõtta punawäe wastulöökide all.

Weebruari keskel koondasid punased rindele Pärnu lahest kuni Walga-Riia raudteeni (ühes arwatud) pääasjalikult Läti kütid (Wolmari grupp).

Punaste jõud olid sel rindel: 5300 tääki, 450 mõõka, 26 kahurit, 86 kuulipildujat ja 1 soomusrong. Meil oli nende wastu sel rindel: 4200 tääki, 180 mõõka, 16 kahurit, 40 kuulipildujat ja 1 soomusrong.

Rindel Walga-Riia raudteest kuni Panikowitsini (Marienburgi grupp) oli punastel: 1100 tääki, 450 mõõka, 10 kahurit ja 18 kuulipildujat.

Selle wastu oli meil: 2782 tääki, 128 mõõka, 14 kahurit, 23 kuulipildujat, 21 automaatpüssi ja 3 kitsaroopalist soomusrongi.

Rindel Panikowitsist kuni Pihkwa järweni (Pihkwa grupp), kuhu pääasjalikult Eesti kommunistlikud wäed koondatud, oli punastel: 4200 tääki, 450 mõõka, 18 kahurit, 63 kuulipildujat ja 1 soomusrong.

Meie jõud sel rindel olid: 2450 tääki, 138 mõõka, 8 kahurit, 27 kuulipildujat ja 1 soomusrong.

Pihkwa ja Peipsi järwede joonel (Peipsi grupp) oli punastel: 3500 tääki, 4 kahurit, 40 kuulipildujat ja 1 soomusrong.

Meil oli sel rindel: 846 tääki, 220 mõõka, 4 kahurit ja 11 kuulipildujat.

Peipsi järwest kuni Soome laheni (Jamburgi grupp) oli punastel: 6500 tääki, 600 mõõka, 36 kahurit, 95 kuulipildujat ja 1 soomusrong.

Meie jõud olid Narwa rindel: 4500 tääki, 700 mõõka, 35 kahurit, 60 kuulipildujat, 50 automaatpüssi ja 1 soomusrong.

Seega olid punased igas sihis meist arwuliselt üle (pääle Marienburgi sihi, kuid ka siin said punased hiljem abiwägesid juure).

16. weebruaril 1919 algas punaste Wolmari grupp wastupäaletungi ning waldas samal päewal Heinaste alewi ja mitme-päewaste wihaste wõitluste järele 23. weebr. Salatsi alewi.

17. weebr. 1919 algas punaste Pihkwa grupp ka päaletungi, ning 19. weebruaril olid meie osad sunnitud Irboska jaama maha jätma.

Sellele järgnesid pikemad wihased wõitlused Petseri eelsete positsioonide pärast.

22. weebruaril 1919 asusid punased pääle ägedat kahurtule ettewalmistust (Narwa linna üksi lasti tol päewal üle 1000 pommi) ka Narwa rindel päaletungile, püüdes mitmes kohas meie rindest läbi murda. See päaletung kestis ka järgmistel päewadel.

Punawäe üleüldise wastupäaletungiga ühenduses algasid ka meie sisemised punased aktiivset tegewust, ning 16. weebr. 1919 tõstsid nad Saaremaal W. Kingissepp'a juhatusel mässu. Neil läkski korda Saaremaal ja ka Muhus wõimu osalt oma kätte wõtta.

Mässu mahasurumine ja korra jaluleseadmine kestis 24. weebruarini, mil päewal Operatiiv-staap teatas, et Saaremaal on kord jalule seatud.

Eesti wabariigi esimene iseseiswuse aastapäew 24. weebruaril 1919 tuli wastu wõtta rasketes oludes. Rindel käisid kolmes suunas werised wõitlused suurearwulise pääletungiwa waenlase wastu, kes püüdis meie poolt äsja nii suurte jõupingutustega ja raskete ohwriga wabastatud Eesti pinda uuesti wallata. Sisemaal oli raskete olude tõttu riigiwastane kihutustöö pinda wõtnud ja wast mahasurutud Saaremaa mässule wõis teisi wäljaastumisi järgneda.

Rasked olid need päewad!

Kuid Eesti wäikearwuline, aga wapper malewa seisis kaljukindlalt riigi piiride ja sisemise korra walwel. Selle terasmüüri wastu purunesid kõik waenuliste jõudude pingutused

Wabariigi kuuendal aastapäewal peame tänutundega meele tuletama oma kangelaslikku malewat, kes rajas ja kaitses Eesti iseseiswust ja ka tulewikus selle iseseiswuse eest walwel seisab. R. T.

Wabadussõja päiwilt.

25. mai 1919. Kena suwine hommik. Päikese kiired, wärske õhk ja linnukeste laul ei luba kaua magada.

Kell 5. Hobusemehed lõpetawad hobuste puhastamist. Siin-säääl on kuulda laulu: mehed on lõbusas tujus, selle pääle waatamata, et eilne lahing keskööni kestis. Suitsewate wäljaköökkide juures juuakse kuuma kohwi ja wõetakse hommikueinet.

Kell 6 hüüab pasun. Hobused raketatakse kahurite ette ja algab edasiliikumine. Eelmise päewa õhtul löödi punased oma kindlustatud seisukohtadest Weselkina—Silla—Natalkina külade liinilt wälja. Weidi taganedes, kindlustawad nad endid uuesti. Meie tahame neid aga uuesti taganema sundida ja Pihkwa—Riia kiwiteed oma alla wõtta.

Patarei liigub Meeksi karjamõisa juurest läbi tiheda männimetsa Laptowa küla poole, kus eila õhtu meie eelliin oli ja täna kibeda lahingu järgi märgata on. Igal pool maa sees granaatide wärsked trehtrid; siin-säääl wedelewad padrunkestad, shrapnellide kuulikesed ja granaatide killud. Patarei jõudis pärale. Ees kõrgustikul paistab Weselkina küla ja kuulus kasewõsastik Silla talu ees, — kohad, mille ees ligi kuu aega weriseid lahinguid löödi.

Asutakse patarei positsioonile seadmisele, kuna patarei ülem maakuulajatega ja telefonistidega ette ratsutab, et tutwuneda waenlase käes olewa maastikuga.

Jõudsime Weselkinasse. Huwitusega silmitseme küla, kus enamlased pikemat aega kangekaelselt wastu panid. Küla ees traataed, maskeeritud põõsastega ja roheliste okstega, siis kõwerjoonelised kaewikud ja neist mõnikümwend sammu taga pool rida üksikuid koopaid, kust kohaliste

elanikkude jutu järele karabiinidega warustatud kommunistid liht „bolshewikke“ sõdima sundisid ja argpükste järele walwasid, neid lahingust kõrwalepuiklemise juhtumisel otseteed „taewariiki“ saates.

Kompanii ülem hoiatab edasilikumise eest ratsahobustel. Ronime sadulast maha, jätame hobused Weselkina majade warju ja üksikut, kohanedes maastikule, liigume Prädlewa poole. Jõuame kohale. Siit on enamlaste positsioonid palja silmaga hästi näha, kuid awalikult neid silmitseda ei saanud: punaste kuulipilduja, mis ümbruskonda walitsewa kõrge künka 92,1 otsa kaewikusse oli asetatud, hakkas kohe ragisema ja tegi seda igakord, kui keegi pää tõstis.

Küngas ise asus meist umbes 400—500 sammu kaugusel ja selgesti wõis säääl taewa pääle projekteeriwat „Maksiimi“ näha. Kompanii ülem on päris hädas selle „kuradi mäega“: ka üksikutel inimestel pole wõimalik liikuda, ahelikust ei maksa rääkidagi. „Ega enne pimedat teda kätte saa!“ arwawad kompanii mehed.

Weel katsus patarei ülem kardetawat mäge lähemalt silmitseda, kuid asjata. Waewalt oli tema roomates künka kõrwal asuwa küüni juure jõudnud, kui punased juba küüni laskma hakkasid. Raksatades jooksis kuulide juga katuse kohal küüni mädaist seintest läbi. Kirudes tuli mees tagasi ja asus patareid laskewalmis seadma.

Wahepääl seati telefoni ühendus patareiga sisse ja algas eellaskmine.

— „Laskewalmis! . . . Bussol 283!“ kõlab poolwaljusti patarei ülema komando, mida telefonist kohe edasi annab

— „Walmis? . . . Kui suur nurgamõõtja? — 42-52? . . . Lood 30-20! . . . Sihtraud 50, süütetoru 50! . . . Esimene, tuld!“

Shrapnelli kõrge lõhkemine tuli märgist ligidal olewa metsatuka kohale. Laskmine kahureist waiksel soojal keskpäewal paistis emamlastele otstarbetu ja imelik, — osa neist ronis kaewikust wälja ja jälgis tähepanelikult mürskude lendu, pöörates aeglaselt pään paugu kõla suunast sinna, kuhu mürsud lõhkedes kukkusid. Mõne paugu järele oli meil õige lasesuund käes, ja punased, kes seni künka päält huwitusega wahtisid, kuhu meie esimesed kuulid lendasid, kadusid kähku kaewikusse. Ainult halwasti maskeeritud „Maksiim“ mustendas kaewiku kollasel kaldal.

Tuli julge mõte mäeküngast oma jõududega ära wõtta. Kompanii post hoiatas — metsatukas, mis 100 sülda künkast pahemal pool, olla punaste walwetõke, kes iga edasitungija kohe ristitule alla wõtab.

Selle metsa pihta, milles kõigest mõnisada puud wõis olla, saadeti kümnekond granaati ja shrapnelli. Waewalt jäi sinna weel mõni punane!

Et kõike eesolewat raiooni korraga tule all hoida ja seega teda patarei maakuulajate päälemineku ajal kahjutuks teha, jaotati patarei nelja kahuri tuli järgmiselt: üks kahur hoidis harwa tule all metsatukka punaste walwetõkkega, kaks pommitasid seljataguseid külasid ja kiwitee ääres olewaid hooneid, kus waenlase jalgwäe osi liikumas oli, kuna üks hakkas uuesti kindlustatud mäge laskma. Üks granaat teise järele kukkus nüüd otse künka tipule. Sekka saatsime ka mõne shrapnelli, et punased ei saaks pään tõsta, kui meie mehed neile lähenema hakkawad. Mägi aina suitses.

Neli maakuulajat — wanem feuerwerker Mänd (lahingutes karastatud kauaegne Kaukaasia piiriwalwur), reamehed Johanson ja Ruusman ning „wäike Kolja“ (patarei ülema 15-aastane wend) paiskasid endid „ahelikku“ ja, karabiinid käes, liikusid mäe poole. Waatluspunktist peeti terawasti silmas kõik kohad, kust punased wõisid wastu hakata, ja iga kahtlasse paika saadeti mõni granaat wõi shrapnell.

Maakuulajad jõudsid õnnelikult mäe alla. Waenlase kuulipildurid ei aimanudki hädaohtu ja hoidsid endid meie mürskude eest kaewikute põhja. Ka kahtlust äratawas metsas oli kõik waikne.

Maakuulajad hakkasid üles ronima. Weel mõned granaadid mäe pihta, ja kahurtuli wiidi mäe taga olewa Goronzarowo küla pääle. Juba maakuulajad mäe otsas. Oli näha, kuidas nemad, püssid laskewalmis, kadusid kaewikusse.

Põnew silmapilk.

Kuuldub paar püssipauku. Mis sääl sünnib? . . . Kas hakkasid wastu? . . . Neljal wahwal mehel wõib ju kergesti räbalasti minna . . .

Warsti jookseb üks maakuulaja tagasi. Teised kolm seisawad uuesti püsti mäe otsas ja jälle kuulduwad püssipaugud. Ka kuulipilduja hakkab ragisema. On näha, kuidas kaks meest seistes tulistawad Goronzarowo sihis.

Paremalt poolt awab meie naaberkompanii püssitule mäe pihta, arwates, et sääl endiselt punased asuwad. Ruttu saadame selle kompanii juure ratsaniku teatega, et mägi patarei maakuulajate kätte langenud. Wahepääl tuleb teade, et meie neli maakuulajat on terve kuulipilduja „Maksiimi“ ja 11 wangi wõtnud. Punaste salga all-ohwitser sai surma. Waenlaselt wõetud kuulipilduja keerati maakuulajate poolt kohe ümber ning punaste kuulipildureid sunniti sellest kohe tuld awama Goronzarowo külast taganewate seltsimeeste pääle.

Goronzarowo küla ja säält Riia kiwitee poole wiiwat teed hakkas ka patarei laskma. Weselkina kompaniile teatati mäe wõtmisest ja soowitati ilma käsku ootamata pääle tungida ning saawutatud edu ära kasutada.

Kogu patarei tuli koondati nüüd Pihkwa — Riia kiwitee juures olewate majade ja kõrtsi pihta, kust warsti waenlase jalgwäe osad suure kiirusega lahkuma hakkasid. Kõrtsis pidi mõni suurem staap olema, sest sinna jooksid kokku 7 telefoni liini. Pooltunnilise laskmise järele oli igal pool punaste taganemist märgata.

Patarei ülem andis tulejuhatuse oma asetäitja kätte, korjas kokku kõik oma ratsa maakuulajad ja asus 13 ratsanikuga emamlaste tagaajamisele. Tuli meelde, kui suurt kabuhirmu sünnitasid ilmasõjas taganewate wenelaste seas hüüded: „нѣмецкая кавалерія!“, milles tihtipääle paar oma ratsanikku süüdi olid. Miks siis seda ka mitte siin kasutada? — On ju tegemist samasuguste wenelastega!

Põgenejate korratu püssi ja kuulipildujate tule all jõudis meie ratsasalk Pihkwa kiwitee pääle wälja. Et ka siin paanikaga tegemist oli, selgus elanikkude jutust ja ka sellest, et waenlane jättis palju püsse, labidaid, seljakotte ja terve oma telefoniwõrgu maha.

Warsti jõudis Weselkina kompanii pärale. Seega oli kiwitee lõpulikult läbi lõigatud.

G. Leets.

Sõjaväe uus vorm.

I. Ohvitseride ja sõjaväe ametnikkude teenistusvorm.

1. Sõjaväe Varustusvalitsus annab välja riidematerjaalid ja õmblusrahad vastavalt uue vormi kirjeldusele, alates 1924 aastast.
2. Uut vormi lubatakse kanda, alates 1. veebruarist 1924 a.
3. Endist vormi täielikult või osaliselt lubatakse kanda kuni 31. detsembrini 1925 a.
4. Sõjaväe ametnikkudele antakse käesoleval aastal khakivärvi pükste riie.

II. Ohvitseride esitisvorm.

Esitisvormi lubatakse ohvitseridel kanda endi kulul, alates 1. veebruarist s. a.

III. Sõdurite vormiriided.

1. Sõjaväe Varustusvalitsus annab väeosadele endisi vormiriideid välja kuni nende tagavarade lõppemiseni.
2. Käesolevast aastast päale Sõjaväe Varustusvalitsusel uusi riideid valmistada ainult vastavalt uue vormi kirjeldusele.
3. Uut vormi lubatakse kanda alates 1. jaanuarist 1925 a.
4. Endist vormi täielikult ehk osaliselt lubatakse kanda kuni tagavarade lõppemiseni.
5. Väeosadele on lubatud üldökoonomia summade arvel endisi vormiriideid uuele vormile vastavalt ümber teha.

IV. Kaitseväe liikide tunnusmärgid ja väeosade ning asutuste trafaretid.

1. Kaitseväe liikide tunnusmärgid ja väeosade ning asutuste trafaretid võetakse tarvitusele ühes uue vormiriidega.
2. Tunnusmärkide muretsemine ja trafarettide väljaõmblemine pannakse Sõjaväe Varustusvalitsuse intendantuuri osakonna pääle.

V. Kannuste kandmine.

Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud maaväe vormiriide kirjeldusega on kannuste kandmine lubatud ainult neile ohvitseridele, kellel koosseisus ratsahobune ette nähtud. Arvesse võttes, et rahu-aegsete koosseisudega ratsahobuste arv äämiselt piiratud, lubatakse kannuseid kanda endi kulul: kõigil kindralitel, vanematel ohvitseridel, kindralstaabi ohvitseridel, adjutantidel, ohvitseridel, kes vanemate ohvitseride kohtadel teenivad, ja kõigil suurtükiväe ning jalgväe osade ratsakomando ohvitseridel.

Juhtnõõrid maaväe ohvitseride, sw. ametnikkude ja üleajateenijate wormi kandmise kohta.

Kinnitatud Sõjaministri poolt 14. veebruaril 1924.

A. Ohvitseride worm.

Vorme on kolm: esitisvorm, teenistusvorm ja segavorm.

I. Esitisvorm.

§ 1. Esitisvormi kandmine on sunduslik:

- a) Ametlikkudel esitustel (välja arvatud II jaos pr. 4 p. 4 (a) all ette nähtud juhtumised), visiitidel, tervitustel ja õnnesoovidel.
- b) Esitustel, ettekannetel, aktustel, pidustustel, ballidel, koosviibimistel j. n. e., mis peetakse riiklistel pühadel ja puhkepäevadel.
- c) Esitustel, ettekannetel, aktustel, pidustustel, ballidel, koosviibimistel j. n. e., kuhu seltskonna kombe järele tullakse piduülikonnas,
- d) Erakorralise käsu järele.
- e) Väljamaal, vastavalt säälsetele sõjaväeliste reeglitele.

Märkus: 1. pp. b ja c ette nähtud juhtumistel kannavad ratsaväe ohvitserid pikki pükse.

2. pp. b ja c tähendatud juhtumistel on esitisvormi kandmine sunduslik siis, kui ohvitser neile pidustustele kaitseväe vormis ilmub.

3. Esitisvormis võib ilmuda ainult neisse restoraanidesse, kuhu niisugune ilmumine garnisoni ülema käsukirjaga eriti lubatud.

§ 2. Esitisvormi juures kantakse:

- a) Vabadusriste ja vabadussõja mälestusmärgi,
- b) väljamaa aumärke § 1 p. a. all ette nähtud juhtumistel,
- c) mõõka.

Märkus: Mõök võetakse maha kõigil vaimulikudel talitustel, kui seda usukombed nõuavad, ballidel ja pidusöögi lauas.

- d) Akselbante, kellel need ette nähtud.
- e) Kannuseid, kellel nad ette nähtud.
- g) Matustest osavõtmisel leinamärgi pahema käe varukal.

h) Kindaid.

§ 3. Esitisvormi juures võib kanda:

- a) talvel palitul kangrunahast kraed,
- b) kalosse,
- c) sõjaväelise hariduse ja kutse märke,
- d) kõrgema hariduse märke.

Märkus: Seni kui esitisvormi kandmine pole sunduslikult maksma pandud, lubatakse ohvitseridel kanda esitisvormi asemel:

- a) teenistusvormi § 1 p. a. ette nähtud juhtumistel ja
- b) teenistus- ehk segavormi kõigil teistel juhtumistel, kus esitisevormi kandmine ette nähtud.

II. Teenistusvorm.

§ 4. Teenistusvormi kandmine on sunduslik:

1. Rännakrakmete ja revolvriga — välisõppustel, manöövritel ja vaastustel.
2. Vahiteenistusrakmetega, mõõgaga ja revolvriga — vahiteenistuses ja toimkonnas ning paraadidel.

Märkus: Paraadi päältvaatajad ohvitserid (väljaspool rivi) peavad olema teenistusvormis — lihtrakmete ja mõõgaga.

3. Lihtrakmete ja revolvriga — kõigil kodustel õppustel.

Märkus: Üksustes, kus sõdurid mõõkadega varustatud, kannavad ka ohvitserid mõõka.

4. Lihtrakmete ja mõõgaga:

- a) Kõigil teenistuse kohustega seotud ametlikudel esitustel oma ülemusele.
- b) Kõigil muudel ametikohuste täitmisel, kui selleks eraldi esitisevorm ettenähtud ei ole.

§ 5. Teenistusvormi juures kantakse:

- a) Vabadusriste ja Vabadussõja mälestusmärki ja iga väljamaa vanemat aumärki esitustel, paraadidel ja vaastustel.
- b) Aksehbante, kellel nad ette nähtud.
- d) Kannuseid, kellel nad ette nähtud.

Märkus: Palitul märke ei kanta, välja arvatud paraadid talvekuudel, kus vabadusristide ja vabadussõja mälestusmärkide kandmine sunduslik.

§ 6. Teenistusvormi juures võib kanda: Vabadusriste ja Vabadussõja mälestusmärki ehk nende asemel linte, ja sõjaväelise hariduse, kõrgema hariduse ning kutse märke.

§ 7. Teenistusvormi kandmine on lubatud vabal ajal kõigil juhtumistel, mil ette pole nähtud esitisevormi, ehk kui vormis käimine erikäsuga pole keelatud. Mõõga kandmine neil juhtumistel pole sunduslik.

III. Segavorm.

§ 8. Segavormi all mõistetakse riietust, kui ohvitser esitisevormi pükse, esitisevormi saapaid, teenistusvormi kuube ja teenistusvormi mütsi ning teenistusvormi kindaid kannab, kas palituga või ilma.

Märkus: Ratsaväe ohvitserid kannavad segavormi juures soovi järele kas lühikesi või pikki pükse.

§ 9. Võõrihma, mõõka ja aumärke segavormi juures ei kanta.

§ 10. On lubatud soovi järele kanda keppi ehk stekki, aumärkide linte, sõjaväelise hariduse, kõrgema hariduse ning kutse märke.

§ 11. Segavormi kandmine teenistusest vabal ajal on lubatud kõigil juhtumistel, mil ette pole nähtud esitise- ehk sunduslik teenistusvormi kandmine, välja arvatud juhtumised, mil vormi kandmine erikäsuga keelatud.

§ 12. Staapides, kantseleides, valitsustes ja asutustes teenivatel ohvitseridel on lubatud ka töö ajal segavormi kanda.

IV. Erariided.

§ 13. Erariiete kandmine on lubatud väljaspool teenistust vabal ajal, välja arvatud sõjaväelised ettekanded, aktused, pidustused, ballid, koosviibimised j. n. e.

Märkus: Ohvitseride kasinodes on igasugustel pidustustel erariietes käimine keelatud.

§ 14. Erariiete kandmisel tuleb käia seltskonna kommete järele.

B. Sõjaväe ametnikkude vorm.

§ 15. Sõjaväe ametnikud kannavad aumärke ehk aumärkide linte samadel alustel nagu see ette on nähtud ohvitseridel esitise-, teenistus- ehk segavormi juures.

§ 16. Sv. ametnikud kannavad erariideid samadel alustel kui ohvitserid.

D. Üleajateenijate vorm.

§ 17. Üleajateenijatel on sunduslik esitisevormi kandmine ühes Vabadusristide ja Vabadussõja mälestusmärgiga kõigil neil juhtumistel, mil see ohvitseridel sunduslik.

§ 18. Üleajateenijatel on luba kanda esitisevormi vabal ajal väljaspool teenistust.

§ 19. Üleajateenijatel on luba kanda erariideid vabal ajal omas korteris ja väljaspool teenistust väljaspool kasarmu piirkonda.

Ametlikud teated

Ülendused.

Kolonel-leitnantidest — kolonelideks: Arthur Buxhoevden, Ratsawäe inspektor (wan. 24. weebr. 1924 a.), Oskar Raudwere, Sõjaw. Ringk. st. (wan. 24. weebr. 1924).

Majorist — kolonel-leitnantideks: Hermann Rossländer, Kindralst. Wal. (w. 24. weebr. 1924)

Kaptenitest — majoriteks: vanusega 24. veebruarist 1923 a., Artur Mathiesen, Sakala partis. ük. pat., Hugo Lepp, 1. soomusr. rüg., Bartalomeus Murascheff-Petroff, Kindrst. Val., Eduard-Ervin Liibus, 2. j. r., Otto Oidermann, Sakala partis. üks. pat., Aleksander Varvas, Auto-Tankide div., Eduard Ahmann, 7. j. r., Artur Steinpick, Kindrst. Val., August Thimm, distsipl. komp., Friedrich Kapsi, Ins. pat., Bernhard Kivistik, Sv. ühend. õpeasut., Johann Raud, Kindrst. Val., Karl Soo, Petseri maak. Rahv. ül. asut., Rudolf Rokk, 1. j. r., Karl Freimann, Merik., Eduard Saulep, Harju maak. Rahv. ül. asut., August Voldemar Schwarz, Viljandi maak. Rahv. ül. asut., Elmar Saal, 2. soomusr., Reinhold Martin, Kindrst. Val., Georg Vaher, 5. üks. j. pat., Oskar Luppe, Merijõud. st., Gustav Knorring, Sv. Prokurat., Johannes Martinson, 10. j. r. Juhan Järver, Sv. Ringk. st., Richard Lessel, Suurt. inspekt., Karl Kool, 1. soomusr. r., Georg Leets, 2. suurt. r., Hans Vanaveski, Auto-Tankide div., Karl Baumann, Lääne maak. Rahv. ül. asut., Gustav Kromel, Sv. Ringk. kohtust, Artur Wiilip, piiriwalwest, Ferdinand Iõnso, piiriwalwest.

Vanusega 24. veebruarist 1924 a.: Karl Rinson, Kindrst. Val., Ottomar Douglas, Kindrst. Val., Johannes Kajak, Saare maak. Rahv. ül. asut., Jakob Kuuse, Tartu maak. Rahv. ül. asut., Karl Kruum, Sv. Var. Val., Aleksander Häelme, 6. j. r., Johannes Uskam, Sv. ühend. õpeasut., Nikolai Ermann, 1. soomusr. r., Otto Janson, Sv. ühend. õpeasut., Paul Bassen-Spiller, Ratsa r., Voldemar Silbermann, Tall. Sv. haig., Johannes Vellerind, Lennuv., Konstantin Kanep, Sv. ühend. õpeasut., Artur Simson, Sv. ühend. õpeasut., August Kivi, Sv. ühend. õpeasut., August Kasekamp, Sv. ühend. õpeasut., Peeter Asmus, 1. soomusr. r., Johannes Norman, Merikindl., Richard Palm, Kindrst. Val., William Fiskar, Kindrst. Val., Jaan Lutsar, Auto-Tankide div., Johann Hiob, 2. soomusr. r., Ralf Teiman, Sv. Kor. Val., Mart Tuisk, Kindrst. Val., Gustav Kirschbaum, Ins. inspekt., Julius Renter, 10. j. r., Karl Vaher, Auto-Tankide div., Jaan Taadler, 3. suurt. r., Karl Grauen, Sv. ühend. õpeasut., Aksel Grenzup, Sv. ühend. õpeasut., Hans Tuksam, III div. st., Johannes Martins, Sv. ühend. õpeasut., Friedrich Olbrei, Sädetelegr. komp., Erich-Johannes Friedrich Toffer, 1. suurt. r., Frits Oja, Sv. ühend. õpeasutusest.

Vanem-leitnantidest — kapten-majoriteks: vanusega 24. veebr. 1924.: Vassili Martson, Läänem. laevast. div., Rudolf Gildemann, Läänem. laevast. div., Valentin Grenz, Merijõud. st., Mihail Nõmmik, Merijõud. st., Friedrich Stobel, Merikindl., Karl Lensment, Läänem. laevast. div., Joosep Pruun, Merijõud. st., Johannes Plaks, Läänem. laevast. div., Aleksander Varma, Merijõud. st., Jaan Usin, Peipsi laevast. div.

Tehnik-kaptenitest — tehnik-majoriteks: Heinrich Lipstok, Sv. Var. Val. (vanusega 24. veebr. 1923); Johannes Lepp, Sv. Var. Val. (vanusega 24. veebr. 1924 a)

Sanitäär-kaptenitest — sanitäär-majoriteks: vanusega 24. veebr. 1923: Julius Bartels, Tallinna Sv. haig., Roman Laaman, Sv. Var. Val. Mehaanika töökodadest; vanusega 24. weebr. 1924: Nikolai Janson, Ratsa r., Erich Hehn 1. j. r., Heinrich Multer, Merij. st., Gustav-Konrad Michelson, 1. suurt. r.

Veterinäär-kaptenitest — veterinäär-majoriteks, vanusega 24. veebr. 1923: Heinrich Lensin, II div. st., Sergei Punin Sv. Var. Val.; vanusega 24. veebruarist 1924: Nikolai Jegorov, 1. suurt. r.

Leitnantidest-kapteniteks: Oskar Jalajas, Sv. õpetuskomit (v. 28. sept. 1917), Hendrik Putnik, Pärnu maak. Rahv. ül. asut. (v. 5. aug. 1919), Theodor Kolobov, Sv. Ringk. koht. (v. 20. aug. 1919), Arnold Sinka, Sv. ühend. õpeas. (v. 4. apr. 1920), Johannes Eisenberg, 2. soomusr. r. (v. 7. juul. 1920), Aleksei Koik, I. div. st. (v. 21. juul. 1920), August Stern, I. div. st. (v. 4. aug. 1920), Helmut Ibrus, 2. suurt. r. (v. 11. sept. 1920), Johan Madisson, 3. üks. j. pat. (v. 7. dets. 1920), Eduard Putmaker, Kindralst. Val. (v. 19. dets. 1920), Evald Ein, Sv. Var. Val. (v. 1. jaan. 1921), Karl Naarits, 5. üks. j. pat. (v. 27. jaan. 1921), Jaan Org, Sv. Var. Val. (v. 1. veebr. 1921), Jaan Puusild, Tall. linna komand. (v. 14. veebr. 1921), Ludvig Kajak, 6. j. r. (v. 16. veebr. 1921), Johannes Reinglas, 2. j. r. (v. 17. veebr. 1921), Aleksander Takel, Meriväe ekip. (v. 9. märts. 1921), August Aron, 1. suurt. r. (v. 11. maist 1921), Vladimir Pavlov, Tall. linna komand. (v. 1. juun. 1921), Voldemar Tolbast, 1. j. r. (v. 3. sept. 1921), Alfred Terras, Sv. ühend. õpeas. (v. 2. okt. 1921), Johannes-Richard Aro, 10. j. r. (v. 23. nov. 1921), Jakob Saidlo, I. div. st. (v. 28. nov. 1921), Max Klaving, Sv. Ringk. kohtust (v. 29. nov. 1921), Otto Kleemann, Merikind. (v. 10. jaan. 1922), Harry Saebelmann, II div. st. (v. 15. jaan. 1922), Richard Taalder, 6. j. r. (v. 16. veebr. 1922), Johannes Ernits, Kindrst. Val. (v. 1. apr. 1922), Karl Tammekand, Sv. Kor. Val. (v. 3. apr. 1922), Jüri Oja, Sv. Var. Val. (v. 4. apr. 1922), Johannes Lippus, Sv. ühend. õpeas. (v. 5. apr. 1922), Karl Haas, Lennuv. (v. 21. apr. 1922), Eduard Marguson, Sv. ühend. õpeas. (v. 27. maist 1922), Osvald Varres, III div. intendant. (v. 24. juun. 1922), Villem Vaga, Sv. ühend. õpeas. (v. 29. juun. 1922), Aleksander Einpaul, I div. st. (v. 16. juul. 1922), Eduard Saar, 3. üksik. j. pat. (v. 23. juul. 1922), Eduard Elken, 7. j. r. (v. 1. aug. 1922), Aleksander Landsberg, Sõjaministri vanem-adj. (v. 4. aug. 1922), Martin Bergmann, ratsa r. (v. 9. aug. 1922), Otto Sepp, 1. j. r. (v. 29. aug. 1922), Johannes Pulma, Pärnu maak. Rahv. ül. asut. (v. 19. sept. 1922), Johan Mõttus, 2. j. r. (v. 15. nov. 1922), Paul Hinno, 6. j. r. (v. 29. dets. 1922), Johannes Eichelmann, Auto-Tankide div. (v. 4. jaan. 1923), Georg Hennings, Kindrst. Val. (v. 10. jaan. 1923), Julius Eiland, 5. üks. j. pat. (v. 23. jaan. 1923), Paul Villemi, 1. soomusr. r. (v. 27. jaan. 1923), Oskar Kaunissaar, Sv. Kor. Val. (v. 1. vbr. 1923), Edgar-Aleksander

Sarnits, 7. j. r. (v. 5. vbr. 1923), Aleksander Derrik, 2. suurt. r. (v. 7. vbr. 1923), Hugo Kulbock, 1. soomusr. r. (v. 15. märts. 1923), Rudolf Pekk, 10. j. r. (v. 16. märts. 1923), Georg Heimsal, Merijõud. st. (v. 19. märts. 1923), Boris Drachenfels, 2. soomusr. r. (v. 9. apr. 1923), Claude Scudamore Emery, Lennuv. (v. 15. apr. 1923), Johann Heinrich Mäe, 3. suurt. r. (v. 1. maist 1923), Gustav Välja, Ins. pat. (v. 30. maist 1923), Aleksander Vernik, Lennuv. (v. 1. juun. 1923), Richard-Voldemar Kent, Sv. õpetusk. (v. 6. sept. 1923), Karl Niggul, Sv. Ringk. koh. (v. 21. sept. 1923), Karl Krikmann, 1. soomusr. r. (v. 4. okt. 1923), Johann Jako, Sakala part. ük. pat. (v. 6. okt. 1923), Herman Vunn, Sv. Kor. Val. (v. 29. okt. 1923), Joosep Sild, Merikindl. (v. 18. nov. 1923), Kirill Raudsepp, Meriv. ekip. (v. 16. dets. 1923), Balduin-Heinrich Dunkel, Sakala part. ük. pat. (v. 22. veebr. 1924), Johann Toss, piiriw. (w. 28. mär. 1918), Karl Martinson, piiriwalwest (w. 17. okt. 1921), Andrei Linson, piiriwalwest (wan. 25. okt. 1922), August Leisk, piiriwalw. (w. 28. veebr. 1923), Rudolf Mohrmann (w. 6. dets. 1923).

Meriväe leitnantidest — meriväe vanem-leitnantideks: Franz Muralt, Läänem. laevast. div. (v. 25. dets. 1918), Herman Liikene, Läänem. laevast. div. (v. 20. veebr. 1921), Konstantin Meel, Läänem. laevast. div. (v. 1. juun. 1921), Vilhelm Granfeldt, Läänem. laevast. div. (v. 14. dets. 1921), Andrei Erikson, Läänem. laevast. div. (v. 1. apr. 1922), Gustav Säask, Merijõudude st. (v. 19. apr. 1922), Johan Jansen, Läänem. laevast. div. (v. 27. märts. 1923).

Sanitäär - leitnantidest — sanitäär-kapteni-teks: Aleksander Taumi, Tall. sv. haig. (v. 9. maist 1917), Konrad Eitmann, Tall. sv. haig. (v. 10. märts. 1922), Johannes Imelik, II div. laats. (v. 8. veebr. 1923), Heinrich Pobul, Auto-Tankide div. (v. 15. maist 1923), Gustav Lepasson, Tall. sv. haig. (v. 18. juun. 1923), Konstantin Karo, I div. laats. (v. 12. nov. 1923), Gottfried Dunkel, Tall. sv. haig. (v. 1. jaan. 1924), Theodor Jürgenson, merikindlustest (w. 1. jan. 1924).

Veterinäär-leitnantidest — veterinäär-kapteni-teks: Gustav Grünvald, Sv. ühend. õpeasut. (v. 17. jaan. 1916), Viktor Vesjelov, 3. suurt. r. (v. 27. aug. 1920)

Noorem-leitnantidest — leitnantideks: Georg Andrekson, 6. jal. rüg. (vanusega 7. okt. 1919), Ivan Aleksejev-Feodorov, 1. suurt. r. (v. 26. nov. 1919), Vilhelm Daniel, 2. j. r. (v. 23. jaan. 1920), Albert Kuusk, Sv. Ringk. st. (v. 8. juul. 1920), August Schönberg, korraldusvalitsusest (v. 14. dets. 1920), Erich Schönhard, 6. j. r. (v. 27. juul. 1921), Andreas Ilves, Tall. linna komand. (v. 18. sept. 1921), Jaan Tamm, Sv. ühend. õpeas. (v. 1. nov. 1921), August Kala, 2. j. r. (v. 1. maist 1922), Aleksander Ein, 1. j. r. (v. 13. maist 1922), Johannes Ambos, Sv. ühend. õpeas. (v. 27. juul. 1922), Eduard Kimm, Ins. pat. (v. 28. sept. 1922), Friedrich Jakobson, Ins. pat. (v. 6. okt. 1922), Aleksander Tedder, Sv. Var. Val. (v. 22. nov. 1922), Gustav Saar, Sv. ühend. õpeas. (v. 1. dets. 1922), Johan Timant, 10. j. r. (v. 1. veebr. 1923), Ervin Braunschweig, Sakala part. ük. pat. (v. 18. veebr. 1923), Robert Ilthal, II div. st. (v. 24. veebr. 1923), Johannes Jürgenson, Sakala part. ük. pat. (v. 10. märts. 1923), Rudolf Oole, 10 j. r. (v. 7. apr. 1923), Hugo Enok, Sädetelegr. komp. (v. 9. apr. 1923), Ferdinand Vilberg, 10 j. r. (v. 1. maist 1923), Heinrich-Karl Nuth, 3. ük. j. pat. (v. 6. maist 1923), Eugen Thalheim, Sädetelegr. ikomp. (v. 17. maist 1923), Arthur Tarning, 10. j. r. (v. 6. juun. 1923),

Karl Dulder, Distipl. komp. (v. 7. juun. 1923), Konstantin Poljansky, 10. j. r. (v. 18. juul. 1923), Rudolf Gnadenteich, 2. soomusr. r. (v. 19. juul. 1923), Theodor Raudsepp, 7. j. r. (v. 5. aug. 1923), Richard Mäggi, 1. j. r. (v. 21. aug. 1923), Jaan Aksel, Ins. pat. (v. 23. aug. 1923), Nikolai Valdmann, 10. j. r. (v. 26. aug. 1923), Voldemar Veske, 1. suurt. r. (v. 14. sept. 1923), Nikolai Helk, Sv. Ringk. koht. (v. 15. sept. 1923), Ottomar Niggol, Sv. ühend. õpeas. (v. 17. sept. 1923), Valfried Gutmann, Lennuv. (v. 1. okt. 1923), Alfred-Voldemar Karik, Sv. ühend. õpeasut. (v. 6. okt. 1923), Aleksander Reimann, Lennuv. (v. 22. okt. 1923), Peeter Toom, 10. j. r. (v. 11. nov. 1923), Johannes Pedaja, Ins. pat. (v. 20. nov. 1923), Panteleimon Sergejev, Kindr. Val. (v. 6. dets. 1923), Ernst Kull, 7. j. r. (v. 13. veebr. 1924), Wilhelm Kanarik, piiriwalwest (w. 22. apr. 1921), Eduard Juul, piiriw. (w. 4. juul. 1923).

Meriväe noorem - leitnantidest — meriväe leitnantideks: Georg-Eduard Lagus, Merijõud. st. (v. 11. jaan. 1920), Jakob Saar, Merijõud. st. (v. 21. märts 1920), Johannes Loosberg, Merijõud. st. (v. 19. okt. 1920), Gustav Matvei, Lennuv. (v. 13. sept. 1923).

Lipnikkudest — noorem - leitnantideks: Herman Elend, 1. jal. rüg. (vanusega 17. nov. 1916), Johann Kikka, 7. j. r. (v. 4. apr. 1918), Artur Kase, 6. j. r. (v. 16. juun. 1918), Edgar Kruse, Piiriv. val. (v. 7. jaan. 1919), Vladimir Bulavkin, 2. soomusr. rüg. (v. 1. maist 1920), August-Johannes Prost, Tartu maak. Rahvav. ül. asut. (v. 1. maist 1920), Oskar Polmann, I div. st. (v. 1. maist 1920), Verner Kattlar, 7. j. r. (v. 1. maist 1920), Karl-Rudolf Haus, 1. suurt. rüg. (v. 1. maist 1920), Vilhelm Kruus, Kindralst. Val. (v. 1. maist 1920), Artur-Robert Langer, 2. suurt. r. (v. 1. maist 1920), Boris Schüller, 2. suurt. r. (v. 1. maist 1920), Karl Üibo, 3. suurt. r. (v. 1. maist 1920), Jüri Ungerson, Piiriv. Val. (v. 1. maist 1920), Paul Traube, 1. j. r. (v. 1. maist 1920), Aleksander Arro, Harju maak. Rahvav. ül. asut. (v. 1. maist 1920), August Enok, 10. j. r. (v. 1. maist 1920), Raimond Hindper, Ratsa r. (v. 1. maist 1920), Hans Ingermann, 10. j. r. (v. 1. maist 1920), Rudolf Kehkla, 6. j. r. (v. 1. maist 1920), Johannes Kiilas, 6. j. r. (v. 1. maist 1920), Aleksander Lest, Sv. Var. Val. (v. 1. maist 1920), Otto Nurmberg, 3. ük. j. pat. (v. 1. maist 1920), Johannes Parvei, Piiriv. val. (v. 1. maist 1920), Robert Perlits, 2. soomusr. r. (v. 1. maist 1920), Ludvig Saar, Piiriv. val. (v. 1. maist 1920), August Sander, 6. j. r. (v. 1. maist 1920), Edmund Seppik, Auto-tankide div. (v. 1. maist 1920), Friedrich Siimon, 2. s. r. (v. 1. maist 1920), Ferdinand Silmann, 3. ük. j. pat. (v. 1. maist 1920), Gustav Simmo, 7. j. r. (v. 1. maist 1920), Jaan Soe, Sv. ühend. õpeas. (v. 1. maist 1920), Karl Tuvikene, Üh. õpeas. (v. 1. maist 1920), August Valdmann, 1. j. r. (v. 1. maist 1920), August Darsch, 3. ük. j. pat. (v. 1. maist 1920), Arved Kongas, 2. soomusr. r. (v. 1. maist 1920), Voldemar Köhler, 10. j. r. (v. 1. maist 1920), Arved Leiberg, 2. soomusr. rüg. (v. 1. maist 1920), Konstantin Pärdi, 6. j. r. (v. 1. maist 1920), Nikolai Pölenidik, Sakala partis. ük. pat. (v. 1. maist 1920), Eduard Reissar, 10. j. r. (v. 1. maist 1920), Heinrich Rostock, 10 j. r. (v. 1. maist 1920), Aleksander Sopaaug, 1. j. r. (v. 1. maist 1920), Heinrich Tomson, 7. j. r. (v. 1. maist 1920), Harald Veidenbaum, 3. suurt. r. (v. 1. maist 1920), Arnold Välja, Ins. pat. (v. 1. maist 1920), Heinrich Berg, 1. soomusr. r. (v. 1. maist 1920), Max Inn, Sõjamin. noor.-adjut. (v. 1. maist 1920), Hugo Kaur, 7. j. r. (v. 1. maist 1920), Friedrich Kurg, ratsa r. (v. 1. maist 1920), Heino Onny, Sv. ühend. õpeasut. (v. 1. maist 1920), Jaan Pöder, Merikindl. (v. 1. maist 1920), Alfred Tolpas, Piiriv.

Ümbernimetused.

Val. (v. 1. maist 1920), Nikolai Olem, 1. soomusr. r. (v. 1. maist 1920), Arnold Preeks, 2. soomusr. r. (v. 1. maist 1920), Helmuth Viiburg, 10. j. r. (v. 1. maist 1920), Martin Elend, III div. st. (v. 6. aug. 1921), Eduard Joost, 1. soomusr. r. (v. 6. aug. 1921), Peeter Kangro, Sakala part. ük. pat. (v. 6. aug. 1921), Aleksander Kudevits, 2. suurt. rüg. (v. 6. aug. 1921), Adolf Kuusental, Üh. õpeas. (v. 5. aug. 1921), Erich Kõiv, Ins. pat. (v. 6. aug. 1921), Jaan Laas, 2. soomusr. rüg. (v. 6. aug. 1921), August Lehtmets, 2. soomusr. r. (v. 6. aug. 1921), Johannes Loorits, Ins. pat. (v. 6. aug. 1921), Ruurik-Valter Mikkelsaar, III div. Intend. (v. 6. aug. 1921), Erich Müller, 10. j. r. (v. 6. aug. 1921), Peeter Org, 2. soomusr. r. (v. 6. aug. 1921), Artur Põlendik, 2. soomusr. r. (v. 6. aug. 1921), Peeter Raudsepp, 1. j. r. (v. 6. aug. 1921), Osvald Rosenthal, 1. j. r. (v. 6. aug. 1921), August Rääk, 2. soomusr. r. (v. 6. aug. 1921), Johannes Seiler, 6. j. r. (v. 6. aug. 1921), Rudolf Sommer, 2. suurt. r. (v. 6. aug. 1921), Ernst Taul, 2. s. r. (v. 6. aug. 1921), Heinrich Tikand, 2. soomusr. r. (v. 6. aug. 1921), Arnold Treimann, Piiriv. Val. (v. 6. aug. 1921), Verner Treuhof, Ins. pat. (v. 6. aug. 1921), Aleksander Tundeberg, Sv. ühend. õpeasut. (v. 6. aug. 1921), Sergei Ustav, 10. j. r. (v. 6. aug. 1921), Jaan Valk, 1. soomusr. r. (v. 6. aug. 1921), Aleksander Vehlmann, Piiriv. Val. (v. 6. aug. 1921), Gustav Vinkel, Auto-Tankide div. (v. 6. aug. 1921), Jaan Üts, 1. soomusr. r. (v. 6. aug. 1921), Bernhard Kiviväli, 1. suurt. r. (v. 6. aug. 1921), Theodor Kiviväli, 10. j. r. (v. 6. aug. 1921), Nikolai Mednis, Merikindl. (v. 6. aug. 1921), Peeter Napritson, 1. s. r. (v. 6. aug. 1921), Villem Umberg, Sv. Ringk. st. (v. 6. aug. 1921), Nikolai Georg, Merikindl. (v. 6. aug. 1921), Hugo Kolk, 1. j. r. (v. 6. aug. 1921), Arnold Landberg, 1. soomusr. r. (v. 6. aug. 1921), Julius Piirand, Auto-Tankide div. (v. 6. aug. 1921), Nikolai Randmann, 7. j. r. (v. 6. aug. 1921), Artur Friedenthal, 1. j. r. (v. 10. aug. 1921), Arnold Lipmann, 6. j. r. (v. 27. sept. 1921), Reinhold Jalasto, 1. j. r. (v. 21. sept. 1921), Harald-Gustav Treeter, 1. soomusr. r. (v. 4. jaan. 1922), Julius Laas, Piiriv. Val. (v. 16. veebr. 1922), Edgar Miller, 7. j. r. (v. 12. maist 1922), Johan Liiv, 10. j. r. (v. 7. jaan. 1923), Adolf Treufeldt, 2. j. r. (v. 27. jaan. 1923), Boris Veinberg, 1. soomusr. r. (v. 9. märts. 1923), Vladimir Hirth, Piiriv. Val. (v. 20. dets. 1923), Harald Busch, Piiriv. Val. (v. 21. dets. 1923), Voldemar Post, Lennuv. (v. 22. jaan. 1924), Karl Vildmann, Sv. ühend. õpeas. (v. 29. jaan. 1924), Martin Krüger, 1. soomusr. r. (v. 17. nov. 1924), Elmar Lepp, Sv. ühend. õpeas. (v. 28. aug. 1925).

Sanitäär lipnikkudest — sanitäär nooremleitnantideks: Aleksander Veermann, Sv. Tervish. Val. (v. 16. aug. 1915), Adolf Kreem, Läänem. laevast. div. (v. 21. maist 1919), Otto Murakin, Läänem. laevast. div. (v. 1. maist 1920), Heinrich Lukas, Merijõud. st. (v. 1. maist 1920), Aleksander Kõrgesaar, Sv. ühend. õpeas. (v. 1. maist 1920), Johannes Art, Sv. Var. Val. (v. 6. aug. 1921), Peeter Veermann, III div. st. (v. 7. jaan. 1925).

Veterinäär lipnikkudest — veterinäär nooremleitnantideks: Ernst Duk, 1. j. r. (v. 1. maist 1920), August Laurisson, 2. suurt. r. (v. 1. maist 1920), Eduard Tischer, 3. ük. j. pat. (v. 6. aug. 1921), Albert Simm, 10. j. r. (v. 6. aug. 1921), Aksel Saar, Sv. ühend. õpeas. (v. 6. aug. 1921), Eduard Mihkelson, 1. suurt. r. (v. 6. aug. 1921), Eduard Maasik, Sv. Var. Val. (v. 6. aug. 1921), Karl Poltan, 5. ük. j. pat. (v. 6. aug. 1921).

Alamkaptenitest — kapteniteks: Konstantin Reitel, ratsa rüg. (vanusega 25. dets. 1913), Hans Raudsepp, 1. soomusr. r. (v. 10. jaan. 1914), Helmut Vilipus, Piiriv. Val. (v. 9. veebr. 1914), Egon Limberg, 5. ük. j. pat. (v. 24. veebr. 1914), Herbert Viipsi, 7. j. r. (v. 19. märts. 1914), Mihkel Tammann, Sv. Var. Val. v. 3. apr. 1914, Jaan Kruus, 5. ük. j. pat. (v. 11. apr. 1914), Viljam Liiv, Piiriv. Val. (v. 15. apr. 1914), Otto Karell, Sädetelegr. komp. (v. 22. juun. 1914), Robert Altpere, Valga maak. Rahv. ül. asut. (v. 9. maist 1914), Armand-Reinhold Espenberg, 7. j. r. (v. 3. juun. 1914), Märt Nuudi, Piiriv. Val. (v. 1. juul. 1914), Arnold Martinson, II div. st. (v. 22. juul. 1914), Paul Malahoff, Soomusr. inspektor. (v. 25. juul. 1914), Ernst Grasmendorf, 2. soomusr. r. (v. 1. sept. 1914), Ernst Sender, 2. soomusr. r. (v. 5. sept. 1914), Valter Pedak, Kindralst. Val. (v. 11. sept. 1914), Konrad Kügler, 1. suurt. r. (v. 19. sept. 1914), Heinrich Oidermann, Järva maak. Rahv. ül. asut. (v. 16. dets. 1914), Andres Vaher, II div. intend. (v. 7. veebr. 1915), Boris Born, 1. suurt. r. (v. 15. veebr. 1915), Rein Tomback, III div. st. (v. 7. apr. 1915), Leonhard Laast-Laas, Piiriv. Val. (v. 10. apr. 1915), Boris Muraveisky, 2. j. r. (v. 25. apr. 1915), Theodor Laane, Piiriv. val. (v. 29. apr. 1915), Rudolf Tarik, Sv. ühend. õpeas. (v. 6. maist 1915), Aleksander Musitsch, Merikindl. (v. 14. juun. 1915), Johann Mahlapuu, Auto-Tankide div. (v. 24. juul. 1915), Johannes Hans-Arved Jakobson, 2. j. r. (v. 9. aug. 1915), Leopold Martinson, Merikindl. (v. 24. aug. 1915), Daniel Pedmanson, 2. soomusr. r. (v. 30. sept. 1915), Georg Rasmessov, 6. j. r. (v. 7. oktoobr. 1915), Adolf Kolk, 1. suurt. r. (v. 26. okt. 1915), Konrad Ginemann, Piiriv. Val. (v. 11. nov. 1915), Johann Korb, Sv. Var. Val. (v. 26. nov. 1915), August Reinhold, II div. st. (v. 29. nov. 1915), Karl Riigov, 2. soomusr. r. (v. 30. jaan. 1916), Joonas Joosep Loot, 7. j. r. (v. 8. märts. 1916), Johann Akermann, 10. j. r. (v. 19. maist 1916), Paul Seim, 7. j. r. (v. 21. maist 1916), Eduard Pensa, Lennuv. (v. 25. juun. 1916), Vladimir Struss, Piiriv. Val. (v. 21. juul. 1916), Gert Samson, Sv. Ringk. koht. (v. 19. aug. 1916), Juhan Labidas, Piiriv. Val. (v. 21. okt. 1916), Hugo Villo, 5. ük. j. pat. (v. 22. oktoobr. 1916), Heinrich Hiob, 5. ük. j. pat. (v. 11. novemb. 1916), August Ottan, 2. j. r. (v. 13. nov. 1916), Tõnis Kurrikoff, Sv. Var. Val. (v. 22. dets. 1916), Aleksander Sobolev, 2. suurt. r. (v. 6. jaan. 1917), Hans Ingermann, distsipl. komp. (v. 12. veebr. 1917), Paul Grüner, 7. j. r. (v. 29. veebr. 1917), Hans Tiidemann, Kindralst. Val. (v. 7. märts. 1917), Georg Laur, 6. j. r. (v. 7. märts. 1917), Herman Stockeby, 7. j. r. (v. 11. märts. 1917), Richard Aks, 3. ük. j. pat. (v. 15. märts. 1917), Georg Lemvald, 2. soomusr. r. (v. 5. apr. 1917), Rudolf Tomberg, 7. j. r. (v. 17. aprillist 1917), Naum Subbotin, Kindralst. Val. (v. 2. juun. 1917), Nikolai Krimp, Kindralst. Val. (v. 9. juun. 1917), Aleksander Sakkeus, Piiriv. Val. (v. 13. juun. 1917), Karl Tammekand, Auto-Tankide div. (v. 15. juun. 1917), Ernst Leithammel, Kindralst. Val. (v. 7. juul. 1917), Juhan Purga, 1. j. r. (v. 15. juul. 1917), August Rattiste, 1. suurt. r. (v. 27. juul. 1917), August Uder, 7. j. r. (v. 27. juul. 1917), Aleksander Luik, 1. j. r. (v. 30. juul. 1917), Joosep Aleksandrov-Jakunovitsch, 2. soomusr. r. v. 23. sept. 1917), Voldemar Griin, 7. j. r. (v. 7. okt. 1917), Artur Smironin, Sakala partis. ük. pat. (v. 12. okt. 1917), Artur Tenno, 2. suurt. r. (v. 26. okt. 1917), Erich Ellram, II div. st. (v. 1. dets. 1917), Kaarel Kask, 2. j. r. (v. 1. dets. 1917), Johan Koritz, Auto-Tankide div. (v. 1. dets. 1917), Johannes Orro

Piiriv. Val. (v. 1. dets. 1917), Aleksander Teis, Säde-telegr. komp. (v. 16. jaan. 1918), Johann Jögevest, 6. j. r. (v. 1. veebr. 1918), Mihkel Kattai, Sv. ühend. õpeas. (v. 6. veebr. 1918, Rudolf Mager, 7. j. r. (v. 9. veebr. 1918), Karl Miil, Piiriv. Val. (v. 26. veebr. 1918, Valter Martinson, 1. suurt. r. (v. 23. märts. 1918), Mihkel Kuhlberg, 2. j. r. (v. 27. märts. 1918), Emil Tingas, Tall. linna komand. (v. 1. apr. 1918), Hans Kaasik, Tall. linna komand. (v. 14. maist 1918, Mihail Väli, 2. soomusr. r. (v. 14. maist 1918), Nikolai Polonsky, 2. suurt. r. (v. 19. maist 1918), Ernst Kogger, Merikindl. (v. 30. maist 1918, Gustav Sepp, 2. soomusr. r. (v. 21. juul. 1918), Karl Rägo, Sv. ühend. õpeas. (v. 25. aug. 1918, Andres Lindquist, 10. j. r. (v. 21. septembrist 1918), Karl August Tomson, 2. j. r. (v. 5. okt. 1918), Eduard Morlat, Kindralst. Val. (v. 16. okt. 1918), Richard Jürgens-Jürison, Ins. pat. (v. 23. okt. 1918), Jüri Kõrge, Sv. ühend. õpeasut. (v. 19. nov. 1918), Aleksander Jürisson, Sv. Var. Val. (v. 22. nov. 1918), Voldemar Plato, 1. j. r. (v. 3. dets. 1918), Gustav Jalak, 7. j. r. (v. 10. dets. 1918), Johannes Teppich, Piiriv. Val. (v. 9. jaan. 1919), Gustav Lipmeister, 7. j. r. (v. 11. jaan. 1919), Aleksander Parts, 1. soomusr. r. (v. 11. jaan. 1919), Artur Reisberg, 10. j. r. (v. 16. jaan. 1919), Bernhard Kolk, 2. j. r. (v. 23. veebr. 1919), August Vask, 2. j. r. (v. 25. veebr. 1919), Mihail Müllerstein, Sv. ühend. õpeasut. (v. 28. veebr. 1919), Hans Elb, Auto-Tankide div. (v. 5. märts. 1919), Herman Kruus, 2. j. r. (v. 25. märts. 1919), Voldemar Paltson, 10. j. r. (v. 1. apr. 1919), Kurt Mollin, Kindralst. Val. (v. 13. apr. 1919), August Suurkivi, Merikindl. (v. 19. apr. 1919), Rudolf Martinson, Sakala partis. ük. pat. (v. 2. apr. 1919), Aleksander Uibo, Kindralstaabi Valitsuse (v. 12. maist 1919), Voldemar Zupsmann, Piiriv. Val. (v. 12. maist 1919), Artur Rehe, Sakala partis. (14. maist 1919), Hans Kürg, 1. suurt. r. (v. 1. juun. 1919), Voldu Teetsmann, ratsa r. (v. 17. juun. 1919), Eduard Volt, Sv. ühend. õpeas. (v. 17. juun. 1919), Friedrich-Heinrich Ekker, 10. j. r. (v. 20. juun. 1919), Jaan Lugus, III. div. st. (v. 7. juul. 1919), Rudolf Veidebach, Piiriv. Val. (v. 16. juul. 1919), August Korkmann, Piiriv. Val. (v. 13. aug. 1919), Adolf-Voldemar Lüüs, Piiriv. Val. (v. 14. aug. 1919), Eduard Keske, 7. j. r. (v. 4. sept. 1919), Voldemar Veidenstrauch, 10. j. r. (v. 15. okt. 1919), Eduard Wilde, 1. j. r. (v. 15. okt. 1919), Edgar Susi, 10. j. r. (v. 26. okt. 1919), Heinrich Kubbo, 6. j. r. (v. 4. nov. 1919), Ilja-Elias Kasak, Kindralst. Val. (v. 10. nov. 1919), Troadi Loom, Sakala partis. ük. pat. (v. 7. jaan. 1920), Jaan Toodo, Sv. Ringk. koh. (v. 22. jaan. 1920), Johan Tomson, 1. div. st. (v. 29. jaan. 1920), Gustav Kasemets, Piiriv. Val. (v. 4. veebr. 1920), Johannes Holland, Sakala partis. ük. pat. (v. 6. veebr. 1920), Jaan Madisson, Valga maak. Rahvav. ül. asut. (v. 7. veebr. 1920), Artur Normak, Lennuv.

(v. 11. veebr. 1920), Kristjan Saar, 10. j. r. (v. 27. veebr. 1920, Peeter-Voldemar Reigas, Piiriv. Val. (v. 12. märts. 1920), Edgar Pedra, 1. j. r. (v. 13. märts. 1920), Johannes Toming, 2. soomusr. r. (v. 13. märts. 1920), Karl-Toomas-Leopold Männi, Sv. ühend. õpeas. (v. 24. märts. 1920, Anton Simmo, II div. st. (v. 27. märts. 1920), Aleksander Raudsepp, 1. j. r. (v. 28. märts. 1920), Eduard Paurmann, 1. j. r. (v. 2. apr. 1920), Oskar Kurvits, Sv. õpetuskom. v. 21. apr. 1920, Heinrich Pavlovsky, Sv. Ringk. st. (v. 1. maist 1920, Peeter Liivak, Sakala partis. ük. pat. (v. 27. juul. 1920, Leonid Viikmann, Auto-Tankide div. (v. 1. okt. 1920), Heinrich Lugenberg, 1. suurt. r. (v. 20. märts. 1921), Gerhard Mollin, Piiriv. Val. (v. 3. apr. 1921), Sinovi Nimensky, 2. j. r. (v. 24. juun. 1921).

Sanitäär-kapteniteks: Sanitäär-alamkaptenid Aleksander Lane, Sv. ühend. õpeas. (v. 26. nov. 1914, Romso-Paul-Eduard Peterhof, 2. suurt. rüg. (v. 29. juun. 1916, Jaan Piiskop, Tall. sõjav. haig. (v. 4. veebr. 1917), Aleksander Martinson, 6. j. r. (v. aug. 1917), Gustav Hammer, 2. soomusr. r. (v. 24. maist 1918), Robert Tamberg, 5. ük. jal. pat. (v. 23. nov. 1918, Karl Niggol, Tall. sõjav. haig. (v. 1. dets. 1918), Hans Nirk, 6. j. r. (v. 1. dets. 1918), Edgar-Eduard Verther, 1. j. r. (v. 1. veebr. 1919), Harry Köhler, 2. j. r. (v. 8. apr. 1920) ja prowiisorid Dawet Lipson, Sõjav. Keska-pt. lad. (w. 4 aprill. 1922, Johannes Kops, Sõjav. Terw. Wal. (w. 16. veebr. 1924 a)

Veterinäär-alamkaptenist — veterinäär-kapteniks: Aleksander Saletaev, ratsa r. (v. 20. sept. 1917).

Sanitäär-leitnantideks: Prowiisor Johann Sõrmus, Sõjav. Keska-pt. lad. (w. 4. dets. 1920 a.)

Sanitäär noorem-leitnantideks: Arst Mait Püümann, Sõjav. ühend. õpeas. (w. 20. märts. 1921 a.), arst Arthur Reimer, Sakala part. üks. pat. (wan. 16. nov. 1922 a.), arst Eduard Teder, 7. j. rüg. (w. 15. jaan. 1924 a.), arst Leonhard Pääsuke, 1. j. rüg. (w. 1. veebr. 1924 a.), prowiisor Hans Lesthal, Tall. sw. haigem. (w. 20. aug. 1921 a.), prowiisor Christian Päss, II div. laats. (w. 1. juul. 1923 a.), kooliwelsker Voldemar Kallas, 10. j. rüg. (wan. 1. veebr. 1917 a.), arst Konstantin Tamm, 10. j. rüg. (w. 20. veebr. 1924 a.).

Noorem-leitnantideks: Sõjav. ametn. Oswald Pakkas, 1. suurt. rüg. (w. 29. juul. 1922 a.), sõjav. ametn. Gustav Parksapp, Sõjav. War. Wal. (wan. 29. juul. 1922 a.).

Wäljamaa sõjawäed.

Läti.

Läti sõjakool Lätis on üks sõjakool, mis walmistab ohwitseri sõjawäele. Kool asub Riias. Tema seisab koos: jalg-, suurtüki-, ratsa- ja inseneriwaie osakondadest. Kursus kestab 3 aastat. Wastu wõetakse isikuid 17–25 a. wanuseni. Üti-ja keskkooli haridusega isikuid wõetakse wastu katseta. Wähema haridusega isikud peawad selle-

kohased katsed sooritama. Sisseastumise juures nõutakse ka politsei tunnustus poliitilises ustawuses. Sõjakooli wõiwad astuda hästi attesteeritud sõdurid ja instrktorid. Kooli ülem on kolonel Kalejs, kes mõõdunud aastal Prantsusmaal kolonellide kursused sooritas.

Läti kaitseliidu edusammud. Mõni aasta tagasi alustati Lätis kaitseliidu organiseerimist Soome walgekaardi eeskujul. Kaitseliit leidis Lätis poole-

hoidu ja kujunes suureks organisatsiooniks. Kaitseleidi auesimeheks on endine Läti sõjavägede ülemjuhataja kindral Balodis. Igas maakonnas on 1 kaitseleidi rügement. Rügement jaguneb pataljoni- ja kompaniidesse. Rügemendis on ratsaja jalgrattaosad. Sõjamineerium warustab rügemente sõjariistadega. Kaitseleidul on kindel sõjaline distsipliin. Riik toetab kaitseleitu rahaliselt. Kõik endised sõjaväelased wõtawad kaitseleiidust osa. Iga aasta peetakse rügementidele waatusi.

Noorsoo sõjaline kaswatus Lätis Lätis on sunduslik noorsoo sõjaline kaswatus. Neil päiwil lõpetas sõjamineerium sellekohaste määruste waljatöötamise. Määruste põhjal on sõjaline kaswatus ja õppus sunduslik kõigis riigi-, omawalitustele ja erakoolides. Õppuste eesmärk on kaswatada noortsugu isamaalises waimus. Ülikooli õpilased kutsutakse suwewaheajal sõjalistele õppustele. Neid ei tohi olla üle 30 päewa. Riias asutatakse kehalise kaswatuse instituut.

Läti tahab oma sõjawäge sise poliitikas kõrwal hoida. Wiimasel ajal ilmusid Läti sõjawäes nähtused, kus mõned, isegi wanemad, sõjaväelased

riigi sise poliitikast aktiivselt osa wõtsid. Et see sõjawäele kahjulik oli, andis sõjamineer kätse, kus weel kord toonitatakse, et Läti sõjaväelased (ohwitseridest kuni sõduriteni) ei tohi osa wõtta sise poliitikast. Sõjaväelased ei tohi olla poliitiliste organisatsioonide, erakondade jne. liikmed; ei tohi osa wõtta koosolekutest, rongikaikudest, agitatsioonidest jne, ei awalikult poliitilise sisuga kõnesid pidada ega awalikult oma poliitilist arwamist awaldada. Isegi pidusööke wõiwad sõjaväelased ainult ülemuse loaga korraldada. See käsk ilmus Läti parlamendi pahema tiwa mõjul. Läti pahempoolsed erakonnad kardawad, et Läti sõjaväelased Itaalia, Hispaania ja Poola eeskujul oma jõudu kurjasti wõiksid tarwitada.

Isiklikud muudatused Läti sõjamineeriumis. Hiljuti lahkus sõjamineistri abi kohalt ja ka sõjawäest kolonel Laiminsh, kes Läti wabariigi algusest sõjamineistri abi oli. Uueks sõjamineistri abiks kinnitati kindral Eserinsh. Wiimane sai oma sõjalise hariduse endises Wene Wilno sõjakoolis ja kindralstaabi akadeemias. Läti wäkke astus 1920 a. nowembris.

Sõjamineer A. Anderkopp

andis 19. weebbruaril sõjamineeriumi siseministrile hra Karl Einbundile üle, kes Wabariigi walitsuse otsusega sõjamineistri kohuste täitjaks on nimetatud. Oma fahkumise puhul awaldas hr. Anderkopp järgmise käsukirja:

„Lühikeste kuude jooksul, mil minul wõimalus oli Sõjamineeriumi eesotsas seista, on meie kaitsewäe korraldamises ja edasiwiimises mõnigi samm edasi astunud. Wast on selle juures mõneski asjas puudusi olnud, wast on mitmelgi midagi ütelda, kuid kus midagi ei tehta, sääl ei ole ka wigu ega nurinat.

See töö oli wõimalik aga kaitsewäe enda ja minu lähemate kaastööliliste kaasabil, mida tänuga meele pean tuletama.

Suur töö on aga alles ees. Põhipanewad sihtjooned on siin nii mõnedki kindlaks määratud. See töö peab tehtama, selieks peab olema tahtmist, arusaamist ja ühtlasi ka julgust. Täna sel päewal meie kaitsewäe juhtimise eestotsast lahkudes soowin selleks tööks jõudu ja usun kindlasti, et ükski oma kätt tasku ei pane, et kaasa aidata uut ja paremat luua.“

Bibliograafia.

Captain B. H. Liddel Hart. The framework of a science of infantry tactics (Hugh Rees Ltd. 5-7, Regent Street, London, S. W. 1) Hind 2 sh.ill. Tähelepanuwääriline wäike raamat, millega peaks tutvunema iga jalgwäe ohwitser. Küsimuste käsitus on haruldaset lihtne ja selge. Wäga kasulik on sõdurite õpetamiseks lisa taktika elementide õpetamise kohta. On olemas wenekeelne tõlge: Лиддел Гарт, основы тактики пехоты.

Üleskutse.

Wabadussõjast on juba mõni aasta möödunud. Seda mööda, kuidas aeg kaob, muutub raskemaks wabadussõja sündmuste ja temast osawõtjate mälestuse jäädwustamine. Uute sündmuste ja elamuste mõjul hakkawad wanad mälestused tuhmuma. Ja paljudki, kes sõjast eluga pääsesid, on wahepääl maamulda warisenud, endaga osa minewikust kaasa wiies. Et wabadussõja kangelaste jäädwustamisele kaasa aidata, on „Sõduri“ toimetusel kawatus „Sõduris“ wabadusristide kawaleeride päewapilte awaldama hakata. Seks pöörab toimetus wabadusristide kawaleeride poole, paludes neid oma päewapildi ühes elulooliste andmetega ja kangelastöö kirjeldusega, mille eest wabadusrist annetatud, „Sõduri“ toimetusse, Tallinn, Pagari tän. nr. 1, saata. Oleks soowitaw, et päewapilt sõja ajalt pärit oleks. Kes oma pilti tagasi ei soowi saada, selle pilt antakse Wabadussõja Muuseumile.

Wastutaw toimetaja E. Limberg.
Wäljaandja: Kindralstaabi Walitsus.



„Sõduri“

kirjastusel ilmunud raamatuist on järgmised saadaval:

Prof. Martens: Sõda ja õigus, sõda ning seadus. Hind 50 mk.

Kolonel Reek ja ltn. Kent: Hobune, tema hindamine. Haiguste ja väliste pahede äratundmine, wanaduse ja kasvu äramääramine; tabelite ja joonistustega. Hind 30 mk.

Kapten Leets: Nurgamõõtja, bussoli ja stereo-toru tarvitamine Wene ja Inglis suurtükkide jaoks Laskemärkide kättejuhatamine. 44 joonistusega. Hind 65 m.

Kolonel Limberg: Kõnd. Selgitawate joonistustega. Hind 20 mk.

Kolonel Reek: Aja kaotus on — surm Broshüür. Hind 30 mk.

Kindral-major Lebedew: Gaasiasjandus sõjas. Hind 50 mk.

Raamatuid võib saada „Sõduri“ talitusest Tallinn, Pagari tän. 1, tuba 25-a. Telef. 163 (Sw. keskj.)



Sõduri talituses on saadaval järgmised raamatud.

Ratsasõidu õpetus	Hind 50 mk
Juhatused käsigranaatide pildumiseks	„ 10 „
Jalgwäe määrustik, 1. osa	„ 50 „
Kehaline kaswatus.	
Wõimlemismängud, I wiik	„ 25 „
Kehaline kaswatus.	
Wõimlemismäng. Liidu jalgpall, II wiik	„ 35 „
Lühikesed juhendid talwisteks õpusteks ohwitseridega	„ 20 „
Ameerika Ühisriikide sõjawägedes makswad doktriinid, printsiibid ja meetodid	„ 20 „
Määrused sõjamängu korraldamiseks.	„ 25 „
Laske-eeskiri jalgwäe relwadele, I osa	„ 120 „
R. Kent. Distipliin	„ 75 „

Tähendatud raamatuid võib ka postiga tellida, kusjuures saatekulu tellija kanda jääb.

„Sõduri“

järgmised aastakäigud on weel saadaval

1-ne aastakäik (1919 a.) 39 numbrit (puudub № 1), hind 150 mk.

2-ne aastakäik (1920 a.) 52 numbrit, hind 200 mk.

4-jas „ (1922 a.) 23 numbrit (puudub № 1) ühes lisadega (12 numbrit), hind 300 mk.

5-es aastakäik (1923 a.) 24 numbrit ühes lisadega (12 numbrit), hind 300 mk.

Kolmandast aastakäigust on saadaval mõned üksikud numbrid.

Tellida võib, postiga ehk suusõnal, „Sõduri“ talitusest, Tallinn, Pagari tän. 1, tuba 25-a. Telefon № 163 (Sw keskj.)

Riigi trükikoda.

Riigi trükikoda samuti, kui endine Sõjawäe trükikodagi, walmistab kaitsewäe osadele ja asutustele igasuguseid trüki- ja köitetöid.

Riigi trükikoda müüb kohemaksetawa raha eest, ehk järelmaksuga oma walmistööde ladust üldtarvitamiseks määratud trükiteid. Järelmaksu korral on wäeosa wõi asutuse ülema ehk majandusülema kirjalik nõudmine tarwilik.

Riigi trükikoja walmistööde ladu asub endistes Sõjawäe trükikoja ruumides Rüütli tänaw № 13, Tallinnas.

Riigi trükikoda täidab tellimisi ka posti kaudu, milleks adresseeritagu need:

Riigi trükikoda, Niine tän. № 11, Tallinn.

Riigi trükikoda on warustatud uute masinate ja wilunud jõududega, mille tõttu töö korralikult ja ruttu täidetakse.